

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรและนักการศึกษาด้านศิลปศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มของหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในทศวรรษหน้า ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร
2. หลักสูตรศิลปศึกษา
3. สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรศิลปศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
4. แนวโน้มในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนในอนาคต
5. เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟาย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### ความหมายของหลักสูตร

Good (1977) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ

1. หลักสูตร คือ เนื้อหาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพื่อให้จบชั้นหรือรับประกาศนียบัตรในหมวดวิชาที่สำคัญ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลานามัย หลักสูตรศิลปศึกษา เป็นต้น
2. หลักสูตร คือ คำโคร่งทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่ต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กมีความรู้จนจบชั้นหรือได้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถเข้าเรียนต่อในทางอาชีพต่อไป ความหมายในข้อนี้ หมายถึง หลักสูตรทั้งฉบับรวมทุกวิชาเข้าด้วยกัน
3. หลักสูตร คือ กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งนักเรียนได้เล่าเรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียนหรือสถานศึกษา ความหมายข้อนี้ หมายถึง หลักสูตรทั้งฉบับ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาวิชาส่วนหนึ่ง และการจัดประสบการณ์ให้อีกส่วนหนึ่ง

Taba. (1962) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึงมวลง ประสพการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนและครูผู้สอนจัดขึ้น เพื่อให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามลักษณะที่ต้องการและให้ถึงจุดหมาย

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2534) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่าหลักสูตร คือ ข้อกำหนดแผนการเรียนการสอน อันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อสู่ความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ

ธำรง บัวศรี (2532) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึงประสพการณ์ทุก ๆ อย่าง ที่โรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียน

ภิญโญ สาธร (2518) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง บรรดาประสพการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียนตามระดับชั้น ตามความต้องการของนักเรียนตามวัยของนักเรียน ตามความสนใจของนักเรียน และตามความต้องการของสังคม

สุมิตร คุณากร (2523) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้สองระดับ คือ หลักสูตรระดับชาติ และหลักสูตรในระดับโรงเรียน หลักสูตรระดับชาติ หมายถึง โครงการให้การศึกษ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้ ส่วนหลักสูตรในระดับโรงเรียน หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสพการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะ เป็นภายในหรือภายนอกโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2524) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ แนวกำหนดประสพการณ์ทั้งมวลที่มุ่งหมายให้นักเรียนได้รับการศึกษา ทั้งในแง่วิจารณ์และพัฒนาทุกด้าน ครอบคลุมถึงการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน และวิธีฝึกอบรมเด็กในชั้นเรียน หลักสูตรมีฐานะเป็นมาตรฐานและเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งในการจัดประสพการณ์ให้แก่ นักเรียนครูจึงสามารถเติมเสริมแต่งให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและท้องถิ่นได้

จากความหมายของหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าหลักสูตรมีความหมายหลายลักษณะที่แตกต่างกัน ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันไปก็ตาม แต่นักปราชญ์ทางหลักสูตร ต่างก็ยอมรับคำนิยามของหลักสูตร ซึ่งกล่าวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

1. หลักสูตร คือ สิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะรายวิชา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่ได้จัดเรียงลำดับความยากง่าย หรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว

2. หลักสูตร ประกอบด้วย ประสบการณ์ทางการเรียน ซึ่งได้วางแผนไว้เป็นการล่วงหน้า เพื่อมุ่งหวังจะให้เด็กได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ

3. หลักสูตร เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น สำหรับให้ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่เด็กในโรงเรียน

4. หลักสูตร ประกอบด้วย ประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน ซึ่งเขาได้ทำได้รับรู้ และได้ตอบสนองต่อการแนะนำของโรงเรียน

ความหมายของหลักสูตร ไม่ว่าจะพิจารณาในความหมายเชิงแคบ หรือเชิงกว้างเพียงใดก็ตาม ก็อาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรนับเป็นหัวใจในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรจะเป็นตัวชี้นำสภาพการณ์บางอย่างในการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี เช่น ชี้นำในการสอนหลักสูตรแต่ละอันย่อมส่งผลไปถึงว่าเราจะใช้วิธีสอนอย่างไรจึงจะเกิดมรรคผลตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร หรือหลักสูตรจะเป็นตัวชี้ให้เห็นว่าพลเมืองของชาติในอนาคต จะมีลักษณะอย่างไร สอดคล้องกับปรัชญาหรือความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริงหรือไม่ เป็นต้น

### การพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรมีสาระสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ องค์ประกอบของหลักสูตร เพราะจะช่วยให้เห็นโครงสร้างของหลักสูตรทั้งระบบ ได้มีนักการศึกษากล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร ไว้ดังนี้

Taba (1962 : 69) ได้ให้ความเห็นว่า หลักสูตรไม่ว่าจะมีรูปแบบอย่างไรจะมีองค์ประกอบอย่างน้อย 4 อย่าง คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชา และจำนวนชั่วโมงสำหรับแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. โครงการประเมินผลตามหลักสูตร

Tyler. (1970) ได้อธิบายหลักการพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน โดยได้ตั้งคำถามพื้นฐาน 4 ประการ ซึ่งนักพัฒนาหลักสูตรจะต้องตอบให้ครบถ้วนในการพัฒนาหลักสูตรและการสอน คือ

1. มีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจะแสวงหา

2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัดขึ้น เพื่อช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรจึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ

4. จะประเมินประสิทธิภาพในการเรียนอย่างไร จึงจะตัดสินได้ว่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

จากหลักเหตุผลของไทเลอร์ข้างต้น กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ (สมจิต จันทรฉาย, 2536)

ขั้นที่ 1 การคัดเลือกจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ขั้นที่ 2 การคัดเลือกเนื้อหา

ขั้นที่ 3 การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้

ขั้นที่ 4 การกำหนดวิธีการประเมินผล

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2522 : 4) ระบุว่า หลักสูตรประกอบด้วยสาระสำคัญ 8 ประการ คือ

1. หลักการ เป็นทิศทางหรือแนวทางที่จะบอกหรือนำไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2. จุดหมาย เป็นความต้องการของการจัดการศึกษาหรือของสังคมที่จะให้ผู้เรียนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

3. โครงสร้าง เป็นส่วนที่กำหนดกลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรซึ่งมีทั้งบังคับและส่วนที่ให้เลือกเรียนได้ตามความถนัดและความสนใจ

4. จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นข้อกำหนดเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะหรือทัศนคติในแต่ละรายวิชา

5. เนื้อหาของรายวิชา เป็นข้อกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุถึงจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้

6. สื่อการเรียน เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาวิชาได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

7. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการจัดกิจกรรมหรือกำหนดวิธีสอนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักทำและรู้จักแก้ปัญหาต่าง ๆ

8. การประเมินผล เป็นการตรวจสอบการเรียนรู้ของนักเรียนว่า มีความรู้ความเข้าใจ และความสามารถตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ มีสิ่งใดควรปรับปรุงแก้ไข อย่างไรหรือไม่

สุมน อมรวิวัฒน์ (2524 : 4) เสนอว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ควรประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแต่ละระดับ
2. การกำหนดวัยเรียน เวลาเรียนและอัตราการเรียน
3. สังเขปหัวข้อภายในแต่ละอย่างและประสบการณ์ทั้งหมด
4. กิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน รวมทั้งการประเมินผล
5. กิจกรรมของโรงเรียนที่มุ่งส่งเสริมพัฒนาการและประสบการณ์ของนักเรียน
6. กิจกรรมเสริมหลักสูตร

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้น เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรนั้น พอสรุปได้ว่าสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาหลักสูตรจะประกอบด้วยองค์ประกอบของหลักสูตร ดังนี้

1. ลักษณะและความสำคัญของหลักสูตร
2. จุดประสงค์ของหลักสูตร
3. โครงสร้างของหลักสูตร
4. รูปแบบการเรียนการสอน
5. สื่อการเรียนการสอน
6. การวัดและประเมินผล

#### รูปแบบของการพัฒนาหลักสูตร

โดยทั่วไป หลักสูตรนั้นมีการแบ่งเป็นระดับกว้าง ๆ ได้ 2 ระดับ ดังนี้ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 15-28)

1. **หลักสูตรระดับชาติหรือหลักสูตรแม่บท** เป็นหลักสูตรที่กำหนดจุดหมาย เนื้อหาสาระและกิจกรรมอย่างกว้างๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกันและเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งในส่วนนี้กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รับผิดชอบ

2. **หลักสูตรระดับท้องถิ่น** เป็นหลักสูตรที่นำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับ เพิ่มขยาย หรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความจำเป็น หรือความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้น หลักสูตรในระดับนี้ จะมีลักษณะเป็นแนวปฏิบัติได้มากกว่าหลักสูตรแม่บท ขอบเขตของคำว่า “ท้องถิ่น” นี้มีความหมายกว้าง ครอบคลุมตั้งแต่หลักสูตรระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับกลุ่มโรงเรียน และระดับโรงเรียนหรือห้องเรียน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าหลักสูตรนั้น ๆ ได้สร้างขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บทหรือนำหลักสูตรแม่บทมาปรับเพิ่มขยายให้เหมาะสมกับท้องถิ่นระดับใด

อย่างไรก็ตาม กระบวนการที่ใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรและการสร้างหลักสูตรขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็หลักสูตรระดับใดก็ตาม จะดำเนินการตามขั้นตอนที่เหมือนกันแต่แตกต่างกันในแง่ขอบเขตของการดำเนินงานเท่านั้น

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรของไทยนั้น ยังมีอยู่น้อยมาก ส่วนมากจะเป็นรูปแบบตามแนวคิดของนักการศึกษาต่างประเทศ ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอรูปแบบไว้ ดังนี้

### รูปแบบที่ 1 การสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler)

ไทเลอร์ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Basic Principles of Curriculum and Instruction” ในปี ค.ศ. 1949 ซึ่งได้เสนอแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรและการสอนโดยกำหนดปัญหาพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรและการสอน 4 ข้อ ซึ่งจะต้องตอบให้ครบเรียงลำดับจากข้อ 1 ถึงข้อ 4 ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษา (Educational Purposes) ที่โรงเรียนต้องการให้ผู้เรียนบรรลุมีอะไรบ้าง
2. การที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดนั้น จะต้องมีการประสบการณ์ทางการศึกษา (Educational Experiences) อะไรบ้าง

3. ประสบการณ์ทางการศึกษาที่กำหนดนั้น สามารถจัดให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร
  4. จะทราบได้อย่างไรว่าผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษานั้น ๆ
- จากคำถามทั้ง 4 ข้อ ชี้ให้เห็นว่าการสร้างหรือการพัฒนาหลักสูตร ต้องคำนึงถึงการกำหนดจุดมุ่งหมาย การกำหนดประสบการณ์ทางการศึกษาให้ผู้เรียน และการประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร

### รูปแบบที่ 2 การสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของฮิลดา ทาบ่า (Hilda Taba)

Taba (1962) นักการศึกษาอีกผู้หนึ่งที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรเหมือนไทเลอร์ ที่มีความเชื่อว่าครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตร ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรจากล่างขึ้นไปสู่บน (the Grass-roots Approach) ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีขั้นตอนคล้ายรูปแบบของไทเลอร์ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. วินิจฉัยความต้องการ (Diagnosis of Needs) สสำรวจสภาพปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคมและผู้เรียน
2. กำหนดจุดประสงค์ (Formulation of Objectives) กำหนดจุดประสงค์ให้ชัดเจนหลังจากที่ได้วินิจฉัยความต้องการแล้ว
3. คัดเลือกเนื้อหาสาระ (Selection of Content) จุดประสงค์ที่กำหนดแล้วจะช่วยในการเลือกเนื้อหาสาระ เนื้อหาสาระที่เลือกนี้ นอกจากจะต้องให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ วย และความสามารถของผู้เรียนแล้ว เนื้อหาสาระยังต้องมีความเชื่อถือได้และสำคัญต่อการเรียนรู้ด้วย
4. จัดเนื้อหาสาระ (Organization of Content) เนื้อหาสาระที่เลือกได้ ยังต้องจัดคำนึงถึงความต่อเนื่องและความยากง่ายของเนื้อหา วุฒิภาวะ ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน
5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection of Learning Experiences) ครูผู้สอน หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง จะต้องคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและจุดประสงค์ของหลักสูตร

6. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of Learning Experiences)  
ประสบการณ์การเรียนรู้ ควรจัดโดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระและความต่อเนื่อง

7. กำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมินผล (Determination of What to Evaluate and the Ways and Means of Doing it) ตัดสินใจว่าจะต้องประเมินอะไรเพื่อตรวจสอบผลว่าบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และกำหนดด้วยว่าจะใช้วิธีประเมินผลอย่างไร ใช้เครื่องมืออะไร

### รูปแบบที่ 3 การสร้างหรือการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor J.Galen and Alexander W.William)

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. เป้าหมาย จุดมุ่งหมายและขอบเขต (Goals, Objectives and Domians) นักพัฒนาหลักสูตรควรกำหนดเป้าหมายและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นสิ่งแรกเป้าหมายแต่ละประเด็นควรบ่งบอกถึงขอบเขต ๑ แห่ง ของหลักสูตร (a Curriculum Domian) เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ได้เสนอขอบเขตที่สำคัญ ๆ ไว้ดังนี้

- 1.1 พัฒนาการส่วนบุคคล (Personal Development)
- 1.2 มนุษยสัมพันธ์ (Human Relations)
- 1.3 ทักษะการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง (Continues Learning Skills)
- 1.4 ความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization)

อย่างไรก็ตามอาจมีขอบเขตที่สำคัญอื่น ๆ อีก ซึ่งนักพัฒนาหลักสูตรหรือผู้วางแผนหลักสูตรอาจจะพิจารณาตามความเหมาะสมกับผู้เรียนและลักษณะของสังคมเป้าหมาย จุดมุ่งหมายและขอบเขตต่าง ๆ จะได้รับการคัดเลือกจากการพิจารณาตัวแปรภายนอกอย่างรอบคอบ ตัวแปรดังกล่าวนี้ ได้แก่ ทักษะและความต้องการของสังคม ข้อบังคับทางกฎหมายของรัฐ ข้อค้นพบงานวิจัยต่าง ๆ ปรัชญาของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร เป็นต้น



2. การออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design) หลังจากที่ได้กำหนดเป้าหมายและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้ว นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องวางแผนออกแบบหลักสูตร ตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกและจัดเนื้อหาสาระ การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่ได้เลือกมาแล้ว เป็นต้น อย่างไรก็ตามรูปแบบของหลักสูตรที่เลือกควรจะให้เหมาะสมและสอดคล้องกับเป้าหมายและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและลักษณะของสังคม ตลอดจนข้อกำหนดต่าง ๆ ของสังคมและปรัชญาทางการศึกษา

3. การใช้หลักสูตร (Curriculum Implementation) ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้นี้ ครูผู้สอนควรวางแผนและจัดทำแผนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ (Instructional Plans) ครูผู้สอนจะต้องเลือกวิธีสอนและวัสดุสื่อการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้

4. การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum Evaluation) การประเมินผลการใช้หลักสูตรเป็นขั้นตอนสุดท้ายของรูปแบบนี้ นักพัฒนาหลักสูตรและครูผู้สอนจะต้องตัดสินใจเลือกเทคนิคการประเมินผลที่สามารถตรวจสอบความสำเร็จของหลักสูตร กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือสามารถบอกได้ว่าหลักสูตรบรรลุตามเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลหลักสูตรควรเน้นที่การประเมินตัวหลักสูตร คุณภาพของการสอน และพฤติกรรมทางการเรียนของนักเรียน ผลจากการประเมินด้วยเทคนิคการประเมินที่เลือกแล้วนี้ จะช่วยให้นักพัฒนาหลักสูตรสามารถตัดสินใจได้ว่าจะยังคงใช้หลักสูตรนี้ต่อไป ควรปรับปรุงแก้ไขหรือควรยกเลิกหลักสูตรดังกล่าว

จากรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่นำเสนอมาข้างต้นนี้ จะพบว่า มีลักษณะที่คล้าย ๆ กันอยู่ 5 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน สังคม และปรัชญาการศึกษา
2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. การกำหนดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้
4. การนำหลักสูตรไปใช้
5. การประเมินผลหลักสูตร

## หลักสูตรศิลปศึกษา

หลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีสาระสำคัญของหลักสูตร ดังนี้

เป็นหลักสูตรที่ได้จัดรวมวิชาทัศนศิลปศึกษาและดนตรีศึกษาเป็นหน่วยเดียวกันและใช้ชื่อว่า “ศิลปะกับชีวิต” โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ทางศิลปะในด้านทัศนศิลปดนตรีและนาฏศิลป์ขั้นพื้นฐาน เพื่อที่จะให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะเบื้องต้น สามารถที่จะแสดงออกทางศิลปะขั้นพื้นฐานได้ตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน เกิดความรักความชื่นชมต่อศิลปะในท้องถิ่น และมีความต้องการที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับศิลปะในสาขาที่ผู้เรียนมีความถนัดต่อไป สาระสำคัญต่าง ๆ มีดังนี้

### จุดประสงค์ของหลักสูตร

จุดประสงค์หลักสูตรวิชาศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุงมีดังนี้คือ

1. เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจพื้นฐานด้านศิลปศึกษา
2. เพื่อให้เห็นคุณค่าของศิลปะ มีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย และรู้จักรักษาเพื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อไป

จักรรักษาเพื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อไป

3. เพื่อให้สามารถใช้ศิลปะพัฒนาจิตใจ บุคลิก และรสนิยม
4. เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานศิลปะได้ตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจ

ของตนเอง

### โครงสร้างของหลักสูตร

โครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง กำหนดให้วิชาศิลปศึกษาเป็นทั้งวิชาบังคับแก่น และวิชาเลือกเสรี วิชาบังคับแก่นกำหนดให้เรียน จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์ ต่อภาค ตลอด 3 ปี รวม 6 รายวิชา ส่วนวิชาเลือกเสรี ผู้สนใจวิชาศิลปศึกษาสามารถเลือกเรียนได้ โดยเลือกจากรายวิชาเลือกเสรีที่กำหนดให้ในหลักสูตร หรือรายวิชาที่ท้องถิ่นกำหนดขึ้นเองตามที่กระทรวงกำหนด นอกเหนือจากที่มีในกลุ่มวิชาเลือกเสรีในหลักสูตร

### รายวิชาบังคับแกนวิชาศิลปศึกษาที่กำหนดไว้ ได้แก่

#### ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ศ 101	ศิลปะกับชีวิต 1	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ศ 102	ศิลปะกับชีวิต 2	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้

#### ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ศ 203	ศิลปะกับชีวิต 3	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ศ 204	ศิลปะกับชีวิต 4	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้

#### ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ศ 305	ศิลปะกับชีวิต 5	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ศ 306	ศิลปะกับชีวิต 6	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้

วิชาบังคับแกนศิลปศึกษานี้ นอกจากมีการปรับปรุงคาบเวลาเรียนแล้ว ยังเปลี่ยนชื่อวิชาจากเดิมซึ่งเคยแบ่งไว้ชัดเจนว่า วิชาบังคับมีทัศนศิลปศึกษาและดนตรีศึกษา เป็น วิชาศิลปะกับชีวิต ซึ่งเนื้อหายังคงหมายรวมถึงทัศนศิลปศึกษาและดนตรีศึกษา เช่นเดิม

#### คำอธิบายรายวิชา

ในคำอธิบายรายวิชา ซึ่งหมายถึงเนื้อหาที่ต้องเรียน ได้ปรับปรุงโดยลดเนื้อหาลง เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับคาบเวลาที่กำหนด คำอธิบายรายวิชาในวิชาบังคับแกน ได้เขียนเนื้อหาด้านทัศนศิลปศึกษาและดนตรีศึกษารวมกัน แต่ละรายวิชาจะระบุจุดประสงค์ที่เป็นจุดเน้นและจุดประสงค์ที่เป็นผลที่จะให้บังเกิดแก่ผู้เรียน

#### กระบวนการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์ของวิชาศิลปศึกษา โดยเฉพาะวิชาบังคับแกน ซึ่งนักเรียนทุกคนต้องเรียนนั้นเน้นที่การจัดกิจกรรม การได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ โดยไม่เน้นเนื้อหาวิชาการ จัดกระบวนการเรียนการสอนที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน มีความปิติ ผ่อนคลายให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อวิชาศิลปะในเบื้องต้น กิจกรรมทั้งด้านศิลปศึกษาและดนตรีศึกษา ทุกคนสามารถปฏิบัติได้เป็นพื้นฐานอย่างง่าย ๆ สำหรับผู้ที่สนใจ

ต้องการได้รับความรู้และทักษะที่เข้มข้นก็สามารถเลือกเรียนจากวิชาเลือกเสรี ในคาบเวลาเรียนของวิชาเลือกเสรี ซึ่งกำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตรแล้ว

### แนวการสอน

แนวการสอนเป็นเอกสารหลักสูตรที่เป็นต้นแบบสำหรับการจัดทำกำหนดการสอนและแผนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งรูปแบบของแนวการสอน ได้กำหนดหัวข้อต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. สาระสำคัญ
2. จุดประสงค์การเรียนรู้
3. กิจกรรมการเรียนการสอน
4. สื่อและอุปกรณ์
5. การประเมินผล
6. กิจกรรมเสนอแนะเพิ่มเติม

ในข้อกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนมีอิสระในการคิดกิจกรรมต่างๆ ที่แปลกออกไป แล้วแต่เทคนิคของแต่ละบุคคล โดยขอให้ยึดจุดประสงค์เป็นสำคัญ

ในข้อกิจกรรมเสนอแนะเพิ่มเติมนั้น อาจเสนอแนะให้รวมกลุ่มผู้เรียนที่สนใจมาทำกิจกรรมร่วมกันนอกเวลา เช่น หลังเลิกเรียนในแต่ละวันหรือวันหยุด เช่น อาจเขียนภาพ ระบายสี ดนตรี ฟ้อนรำพื้นเมือง ฯลฯ

ผลต่อเนื่องจากการทำกิจกรรมเสริมนี้ คือ การนำผลงานของนักเรียนมาจัดนิทรรศการจัดประกวดหรือส่งประกวด หากได้รับผลเป็นที่น่าชื่นชมแล้วก็จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจแก่ผู้เรียนอีกมากมาย

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2533 : 09)

รายละเอียดของโครงสร้างหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช  
2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีดังนี้

วิชาบังคับแกน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ศ 101	ศิลปะกับชีวิต 1	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ศ 102	ศิลปะกับชีวิต 2	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ศ 203	ศิลปะกับชีวิต 3	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ศ 204	ศิลปะกับชีวิต 4	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ศ 305	ศิลปะกับชีวิต 5	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ศ 306	ศิลปะกับชีวิต 6	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้

วิชาเลือกเสรี

ศ 011	จิตรกรรม 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 012	จิตรกรรม 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 013	จิตรกรรม 3	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 014	จิตรกรรม 4	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 015	ประติมากรรม 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 016	ประติมากรรม 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 017	การแกะสลัก	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 018	ภาพพิมพ์ 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 019	ภาพพิมพ์ 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0110	ออกแบบ 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0111	ออกแบบ 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0112	ออกแบบ 3	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0113	ออกแบบ 4	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้

ศ 0114	ศิลปะไทย 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0115	ศิลปะไทย 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0116	ศิลปะพื้นบ้าน	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0117	ศิลปะการตกแต่ง 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0118	ศิลปะการตกแต่ง 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0119	ศิลปะการแต่งกาย	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 021	ดนตรีไทย-ขับร้องไทย 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 022	ดนตรีไทย-ขับร้องไทย 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 023	ดนตรีไทย-ขับร้องไทย 3	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 024	ดนตรีไทย-ขับร้องไทย 4	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 025	ดนตรีสากล-ขับร้องสากล 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 026	ดนตรีสากล-ขับร้องสากล 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 027	ดนตรีสากล-ขับร้องสากล 3	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 028	ดนตรีสากล-ขับร้องสากล 4	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 029	ดนตรีไทยปฏิบัติตามความถนัด 1	4 คาบ/สัปดาห์/ภาค	2 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0210	ดนตรีไทยปฏิบัติตามความถนัด 2	4 คาบ/สัปดาห์/ภาค	2 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0211	ดนตรีสากลปฏิบัติตามความถนัด 1	4 คาบ/สัปดาห์/ภาค	2 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0212	ดนตรีสากลปฏิบัติตามความถนัด 2	4 คาบ/สัปดาห์/ภาค	2 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0213	ดนตรีพื้นเมือง 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0214	ดนตรีพื้นเมือง 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0215	นาฏศิลป์ไทย 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0216	นาฏศิลป์ไทย 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0217	นาฏศิลป์ไทย 3	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0218	นาฏศิลป์ไทย 4	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0219	นาฏศิลป์สากล 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0220	นาฏศิลป์สากล 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้

## หลักสูตรศิลปศึกษาของรัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย

### จุดหมาย (Goal)

หลักสูตรศิลปศึกษา ของรัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย ได้กำหนดจุดหมายของหลักสูตร 4 ข้อ ดังนี้

1. พัฒนาสติปัญญาและศักยภาพทางการแสดงออกของนักเรียน
2. พัฒนาผู้เรียนให้รู้จักใช้และเข้าใจรูปทรงของศิลปะ ในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ทางภาษา โดยพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังนี้
  - พัฒนาทักษะ เทคนิค กระบวนการที่ทำให้เกิดรูปทรง เพื่อการสำรวจการพัฒนาความคิด และพื้นฐานสำหรับการแสดงออกส่วนตัวของนักเรียน
  - พัฒนาสมรรถภาพในการแสดง หรือการเสนองานศิลปะ
  - สำรวจความแตกต่างทางกลุ่มสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่ในงานศิลปะ และสำรวจความหมายผ่านงานศิลปะ
3. พัฒนาทักษะในการวิจารณ์งานศิลปะ (Arts Criticism) และ สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ผ่านการบรรยาย การวิเคราะห์ การแปลความหมาย ทั้งทางผลงานศิลปะของตนเองและผู้อื่น
4. พัฒนานักเรียนให้เกิดความเข้าใจว่าศิลปะได้เจริญงอกงามในบริบทของสังคมและวัฒนธรรม โดยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้
  - การพัฒนาความเข้าใจที่ว่า ศิลปะได้สะท้อนและสร้าง ส่งเสริมและโต้แย้ง (Challenge) คุณค่าในวัฒนธรรมต่าง ๆ
  - ให้การศึกษาศิลปะ ทั้งศิลปะในสมัยก่อน และศิลปะร่วมสมัยในทุกแง่มุม (Perspective)

### ขอบข่ายเนื้อหา (Strand)

หลักสูตรศิลปะของรัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย ได้กำหนดขอบข่ายเนื้อหาของทัศนศิลป์ ไว้ดังนี้

1. การสื่อความด้วยงานกราฟิก (Graphic communication) คือ การออกแบบการนำข่าวสาร และความคิดในการใช้ไดอะแกรม สัญลักษณ์ แผนที่ กราฟ และเทคนิคการวาด

รูป ออกแบบการสื่อสาร ซึ่งเป็นการรวมกันในขอบข่ายเนื้อหาทัศนศิลป์ระดับที่ 1-4 สำหรับการสื่อความโดยใช้งานกราฟิกนี้ นักเรียนจะใช้เทคนิคอย่างหลากหลาย สื่อและกระบวนการ เช่น สื่อสารผ่านตัวแทน 2-3 มิติ นักเรียนแสดงออกโดยงาน การสื่อความโดยใช้งานกราฟิกของตนเองและอื่น ๆ รวมทั้งจากอุตสาหกรรมและธุรกิจ

2. สื่อ (Media) เป็นโครงสร้างของการนำเสนอเกี่ยวกับประสบการณ์ตรงและจินตนาการ ทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะในรูปแบบของวิทย์ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และการถ่ายภาพ นักเรียนรับอาสาที่จะทำงาน ซึ่งอยู่ในแนวทางการออกแบบฝึกหัดที่จัดให้ไป จนกระทั่งสำเร็จออกมาเป็นสื่อ

3. ทัศนศิลป์ (Visual Art) งานทัศนศิลป์ มีความจำเป็นสำหรับใช้แปลความหมาย และสะท้อนตอบประสบการณ์ในการรับรู้เรื่องรูปทรง งานทัศนศิลป์เป็นได้ทั้งงานสองมิติ และงานสามมิติ งานทัศนศิลป์สามารถแสดงความคิด ความรู้สึกและความเชื่อ หรือคำนิยามที่ท้าทายของศิลปะ (Challenge Definitions) นักเรียนสำรวจเทคนิคต่าง ๆ ของงานทัศนศิลป์ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะ หัตถกรรม และการออกแบบ ในการพัฒนาความรู้ และทักษะในงานทัศนศิลป์ นักเรียนได้สะท้อนออกมาในงานศิลปะและกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การอภิปราย การวิเคราะห์ การแปลความหมาย และการประเมินคุณค่าของงานทัศนศิลป์ ทั้งในบริบทที่เป็นอดีตและปัจจุบัน

### พื้นฐานสำคัญในวิชาศิลปะ

ขอบข่ายเนื้อหาวิชาศิลปะของแต่ละหัวข้อ มีพื้นฐานสำคัญของวิชาศิลปะ เป็นกรอบของส่วนที่เป็นแกน (Core) ของการเรียนในวิชาศิลปะศึกษา สำหรับนำไปจัดเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมตามหลักสูตร พื้นฐานสำคัญต่าง ๆ นี้ จะสอดแทรกอยู่ในขอบข่ายเนื้อหาทุกหัวข้อและทุกระดับ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. การสร้างสรรค์ การทำงานศิลปะและการนำเสนอ (Creating Making and Presenting) ซึ่งรวมถึงการสำรวจและพัฒนาความคิด การใช้ทักษะ เทคนิคและกระบวนการ
2. การวิจารณ์ศิลปะและสุนทรียศาสตร์ (Art Criticism and Aesthetics)
3. บริบททางสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน (Past and Present Contexts)



### จุดเน้นของหลักสูตรศิลปศึกษา (Curriculum Focus)

หลักสูตรมีจุดเน้นที่อยู่บนพื้นฐานสำคัญของวิชาศิลปะ ที่มีการอธิบายไว้ในทุกหัวข้อของงานศิลปะและทุกระดับ อธิบายเป็นแบบแผนของการเรียนที่ต่อเนื่อง ซึ่งจุดเน้นมากกว่า 1 จุด อาจจะผนวกเข้าด้วยกันในแบบแผนของการเรียนที่ต่อเนื่อง เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับผลการเรียนรู้อย่างมากมาย ตัวอย่างเช่น จุดเน้นของหลักสูตรที่ว่า วิจัยศิลปะและสุนทรียศาสตร์ อาจจะเน้นผสมไปกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับงานศิลปะทั้งในอดีตและปัจจุบัน เป็นต้น จุดเน้นของหลักสูตรศิลปะในแต่ละพื้นฐานสำคัญ จะมีขอบข่ายของคำที่กว้าง ๆ ประสบการณ์ ทักษะและความเข้าใจ นักเรียนจะได้รับการคาดหวังว่าจะพัฒนาจนถึงจุดมาตรฐานเฉพาะของผลการเรียนรู้

### ผลการเรียนรู้ (Learning Outcomes)

จุดเน้นของหลักสูตรศิลปะในแต่ละพื้นฐานสำคัญนั้น จะกำหนดผลการเรียนรู้ ซึ่งเป็นความคาดหวังผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียน ในแต่ละหัวข้อและในแต่ละระดับ เมื่อนักเรียนจบแต่ละระดับ ผลการเรียนรู้นี้จะระบุพฤติกรรมของนักเรียนที่จะถูกประเมิน เป็นวิธีการที่เป็นรูปธรรมในการที่จะรู้ว่า นักเรียนได้บรรลุจุดประสงค์ และสามารถใช้สื่อความมุ่งหวังของการจัดการเรียนการสอนไปยังนักเรียน ผู้ปกครอง เจ้าของกิจการและชุมชน

ผลการเรียนรู้ของหลักสูตรศิลปศึกษาของรัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย ที่จะกล่าวถึงในที่นี้ ได้พัฒนามาจากจุดประสงค์ของวิชา และนำเสนอโดยแบ่งเป็นหัวเรื่องตามขอบข่ายเนื้อหา (Strand) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระดับการเรียนในชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ดังนี้

ระดับ 1 (อนุบาล - ปีที่ 2)

ระดับ 5 (ปีที่ 8 - 10)

ระดับ 2 (ปีที่ 2 - 4)

ระดับ 6 (ปีที่ 10 - 12)

ระดับ 3 (ปีที่ 4 - 6)

ระดับ 7 (ปีที่ 12)

ระดับ 4 (ปีที่ 6 - 8)

ผลการเรียนรู้ของหลักสูตรศิลปศึกษาของรัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย

ขอบข่ายเนื้อหา (Strand)	1. การสร้างสรรค์ การปฏิบัติ การนำเสนอ การสำรวจและพัฒนาความคิด
<p>การสื่อความด้วยงานกราฟิก (Graphic Communication)</p> <p>ระดับ 5</p> <p>ระดับ 6</p> <p>ระดับ 7</p>	<p>- เริ่มต้นโดยการสังเกต ประสบการณ์ และการค้นหา การแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกในการสร้างสรรค์ และการสื่อความหมาย โดยใช้งานกราฟิก</p> <p>- สำรวจการออกแบบงานกราฟิกของวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดและพัฒนาความคิด สำหรับทำงาน การ สื่อความโดยใช้งานกราฟิก</p> <p>- ตระหนักถึงความงามและพิจารณาถึงหน้าที่ (ประโยชน์ในการทำงานการสื่อความโดยใช้งาน กราฟิก)</p>
<p>สื่อ (Media)</p> <p>ระดับ 1</p> <p>ระดับ 2</p> <p>ระดับ 3</p> <p>ระดับ 4</p>	<p>- ใช้ข้อมูลจากการเล่น จินตนาการในการพัฒนา- กิจกรรมทางสื่อ</p> <p>- ใช้ประสบการณ์และจินตนาการในการพัฒนา กิจกรรมสื่อและการผลิตสื่อ</p> <p>- สำรวจความคิดและความรู้สึกผ่านกระบวนการ ผลิตสื่อ</p> <p>- การจัดทำและผลิตสื่อจะเป็นการทดลองความคิด และสำรวจความรู้สึกเพื่อที่จะพบกับความพึงพอใจ ในการแก้ปัญหาการทำงานการสำรวจและพัฒนา</p>

ขอบข่ายเนื้อหา (Strand)	1. การสร้างสรรค์ การปฏิบัติ การนำเสนอ การสำรวจและพัฒนาความคิด
ระดับ 5	-ใช้จุดเริ่มต้นเช่นการสังเกต ประสบการณ์การวิจัย แสดงความคิดเห็น และความรู้สึกในการผลิตสื่อ
ระดับ 6	-สำรวจเนื้อหาของสื่อในวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อที่จะ จุดประกายความคิดและพัฒนาความคิดสำหรับการผลิตสื่อ
ระดับ 7	-สะท้อนและตระหนักถึงการพิจารณาคุณค่าทางสุนทรียภาพที่อยู่ในการพัฒนากระบวนการผลิตสื่อ
ทัศนศิลป์ (Visual Art)	
ระดับ 1	-ทำกิจกรรมจากการเล่นและจินตนาการในการทำงานทางทัศนศิลป์
ระดับ 2	-ใช้ประสบการณ์และจินตนาการในการทำงานทัศนศิลป์
ระดับ 3	-สำรวจความคิด ความรู้สึก ผ่านงานทัศนศิลป์
ระดับ 4	ทดลองด้วยความคิด และการสำรวจความรู้สึกเพื่อหาความพอใจในงานทัศนศิลป์
ระดับ 5	เริ่มต้นจากการสังเกตประสบการณ์ และค้นหา เพื่อแสดงความคิด และความรู้สึกเมื่อทำงานทัศนศิลป์
ระดับ 6	ก่อให้เกิดความคิด และพัฒนา สำหรับทำงานทัศนศิลป์
ระดับ 7	แสดงออกและตระหนักในคุณค่าของความงามอย่างพินิจพิเคราะห์ ในการทำงานทัศนศิลป์

ขอบข่ายเนื้อหา (Strand)	2. ทักษะการใช้เทคนิคและกระบวนการ
<p>การสื่อความด้วยงานกราฟิก (Graphic Communication)</p> <p>ระดับ 5</p> <p>ระดับ 6</p> <p>ระดับ 7</p>	<p>-โครงสร้างการสื่อความงานกราฟิก โดยการออกแบบขั้นพื้นฐาน และใช้ขอบเขตของทักษะ (ขีดความสามารถของทักษะ) เทคนิค และกระบวนการ</p> <p>-ใช้การออกแบบขั้นพื้นฐาน ทักษะ เทคนิค และกระบวนการทำโครงร่างการสื่อความโดยใช้งานกราฟิกได้อย่างเหมาะสมสำหรับการเลือกแบบและสื่อ</p> <p>-โครงสร้างการสื่อความโดยใช้งานกราฟิก ใช้การเลือกแบบและรูปขั้นพื้นฐาน สาธิตและสามารถใช้ทักษะระดับกลาง เทคนิคและกระบวนการ</p>
<p>สื่อ (Media)</p> <p>ระดับ 1</p> <p>ระดับ 2</p> <p>ระดับ 3</p> <p>ระดับ 4</p> <p>ระดับ 5</p>	<p>-ใช้สื่อพื้นฐาน เช่น เสียง สี การเคลื่อนไหว และสำรวจสื่อ กิจกรรม</p> <p>-เลือกส่วนประกอบของการผลิต และจัดส่วนประกอบเหล่านั้น โดยใช้วิถีทางของการแสดงออก</p> <p>-สำรวจและใช้ส่วนประกอบในการผลิตสื่อหลาย ส่วนประกอบ ใช้ทักษะเฉพาะ เทคนิค และกระบวนการที่เหมาะสมกับรูปทรงของสื่อ (ที่ทำการผลิต)</p> <p>-เลือก รวบรวม ปรับปรุงแก้ไข ส่วนประกอบของสื่อ และประยุกต์เข้ากับ ทักษะที่เหมาะสมรวมทั้งเทคนิค และกระบวนการ</p> <p>-ทำเค้าโครงการนำเสนอโดยการจัดพื้นฐานของสื่อ และการประยุกต์ ทักษะที่เหมาะสม รวมทั้งเทคนิค และกระบวนการ</p>

ขอบข่ายเนื้อหา (Starnd)	2. ทักษะการใช้เทคนิคและกระบวนการ
ระดับ 6	-ใช้ส่วนประกอบของสื่อ ทักษะ เทคนิค และกระบวนการผลิตสื่อที่เหมาะสมสอดคล้องกับรูปแบบและรูปทรงที่ได้เลือกไว้แล้ว
ระดับ 7	-จัดทำการผลิตสื่อโดยใช้ส่วนประกอบรูปแบบรูปทรง ที่เลือกไว้แล้ว และแสดงความสามารถที่จะควบคุมทักษะใช้สื่อเทคนิคและกระบวนการ
ทัศนศิลป์ (Visual Art)	
ระดับ 1	-ใช้ทัศนศิลป์ขั้นพื้นฐาน และสำรวจการทำงานทัศนศิลป์
ระดับ 2	-หาทางเลือกเกี่ยวกับทัศนศิลป์ขั้นต้น และจัดการให้การแสดงได้
ระดับ 3	-สำรวจและใช้ศิลปะขั้นพื้นฐานอย่างหลากหลาย ใช้ทักษะเฉพาะ เทคนิค และกระบวนการที่เหมาะสมสำหรับรูปแบบทัศนศิลป์
ระดับ 4	-เลือก รวบรวม และผสมผสาน รูปร่างและรูปแบบใช้ทักษะทางทัศนศิลป์เป็นแนวทาง รวมทั้งเทคนิคและกระบวนการ
ระดับ 5	-การสร้างงานศิลปะโดยจัด ประยุกต์ทักษะเทคนิคและวิธีการขั้นพื้นฐานให้เหมาะสม
ระดับ 6	-เลือกใช้กระบวนการ ในการทำงานทัศนศิลป์ให้เหมาะสมกับรูปแบบและวัสดุ
ระดับ 7	-เลือกใช้ความรู้พื้นฐานในการทำงานศิลปะ รูปแบบ และรูปทรง สามารถแสดงถึงความสามารถในการควบคุม ทักษะ เทคนิคและกระบวนการทำงานศิลปะ

ขอบข่ายเนื้อหา (Strand)	3. การนำเสนอ
การสื่อความด้วยงานกราฟิก (Graphic communication)	
ระดับ 5	-วางแผน เลือกและระบุงานกราฟิกที่ใช้ในการสื่อความที่เหมาะสมกับโอกาส โดยพิจารณาสิ่งต่อไปนี้ด้วย เช่น ความมุ่งหวัง ผู้ชมและวัสดุ
ระดับ 6	-ออกแบบ นำเสนอ การสื่อความด้วยงานกราฟิกที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ชม
ระดับ 7	-ออกแบบและนำเสนอการสื่อความด้วยงานกราฟิก โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่อย่างเหมาะสม ที่
จะเรียกร้องความสนใจของผู้ชมเฉพาะกลุ่ม	
สื่อ (Media)	
ระดับ 1	-แลกเปลี่ยนสื่อกับเพื่อนในชั้นเรียน
ระดับ 2	-วางแผนและเสนอผลการทำสื่อให้กับผู้ดูที่เป็นคนใกล้เคียง
ระดับ 3	-วางแผนและเสนอการผลิตสื่อสำหรับผู้ชมที่เฉพาะเจาะจง หรือเฉพาะวัตถุประสงค์
ระดับ 4	-ใช้ข้อสรุปจากทักษะต่าง ๆ ที่จะมาเสนอผลการผลิตสื่อสำหรับผู้ชมและจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน
ระดับ 5	-วางแผน เลือกและระบุงานการผลิตสื่อสำหรับโอกาสที่เหมาะสม ซึ่งรวมทั้งตัวประกอบต่อไปนี้ เช่น จุดมุ่งหมายของผู้ชมและวัสดุอุปกรณ์
ระดับ 6	-นำเสนอ และประชาสัมพันธ์การผลิตสื่อ ในวิธีการที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ชมที่เฉพาะเจาะจง
ระดับ 7	-นำเสนอและประชาสัมพันธ์การผลิตสื่อ โดยการใช้นวัตกรรมและอุปกรณ์ที่มีอยู่เพื่อให้ผู้ชมมีความสนใจ

ขอบข่ายเนื้อหา (Strand)	3. การนำเสนอ
<p>ทัศนศิลป์ (Visual Art)</p> <p>ระดับ 1</p> <p>ระดับ 2</p> <p>ระดับ 3</p> <p>ระดับ 4</p> <p>ระดับ 5</p> <p>ระดับ 6</p> <p>ระดับ 7</p>	<p>- แลกเปลี่ยนผลงานศิลปะกับเพื่อนในชั้นเรียน</p> <p>- นำเสนอผลงานทัศนศิลป์ให้แก่กลุ่มผู้ชมที่คุ้นเคย</p> <p>- เสนองานทัศนศิลป์ให้เฉพาะกลุ่มผู้ชม หรือเฉพาะวัตถุประสงค์</p> <p>- นำข้อสรุปจากทักษะต่าง ๆ เพื่อนำเสนองานทัศนศิลป์ สำหรับกลุ่มผู้ชมที่แตกต่างกัน และวัตถุประสงค์ที่แตกต่าง</p> <p>- นำเสนอผลงานทัศนศิลป์ในวิธีการที่เหมาะสมกับผู้ชมที่เฉพาะเจาะจง</p> <p>- นำเสนอผลงานทัศนศิลป์ในวิธีการที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ชมโดยเฉพาะ</p> <p>- นำเสนอ และประชาสัมพันธ์งานทัศนศิลป์ โดยใช้เทคนิคเฉพาะ และเท่าที่มีอยู่ เพื่อก่อให้เกิดความสนใจ</p>
ขอบข่ายเนื้อหา (Strand)	4. การวิจารณ์ศิลปะและสุนทรียภาพ
<p>การสื่อความด้วยงานกราฟิก (Graphic Communication)</p> <p>ระดับ 5</p> <p>ระดับ 6</p>	<p>- บรรยายวิถีทางของจินตนาการและรูปทรงที่ประกอบขึ้น เพื่อแสดงความคิดและความรู้สึก การใช้ภาษาที่เหมาะสมกับการสื่อสารด้วยงานกราฟิก</p> <p>- ระบุ วิเคราะห์ และแปลความหมายการสื่อความด้วยงานกราฟิกและอภิปราย โต้ตอบ การสื่อความด้วยงานกราฟิก</p>

ขอบข่ายเนื้อหา (Strand)	4. การวิจารณ์ศิลปะและสุนทรียภาพ
ระดับ 7	-ระบุน วิเคราะห์ และแปลความหมายการสื่อความด้วยงานกราฟิก และอภิปรายโต้ตอบเกี่ยวกับการสื่อสารด้วยงานกราฟิก
สื่อ (Media)	
ระดับ 1	-แสดงความคิดเห็นเฉพาะคนที่มีปฏิกริยาต่อสื่อที่ได้ชม
ระดับ 2	-โต้ตอบ บรรยาย ให้เหตุผลเกี่ยวกับเนื้อหาของสื่อที่ชอบ
ระดับ 3	-แสดงความคิดเห็นต่อสาระสำคัญเกี่ยวกับเนื้อหาของสื่อ
ระดับ 4	-สนทนาและเขียนอย่างอิสระเกี่ยวกับการสังเกตเนื้อหาของสื่อที่ตนรู้สึก หรือคิด
ระดับ 5	-ใช้ภาษาที่เหมาะสมเพื่อบรรยายเกี่ยวกับวิธีการจัดเนื้อหาของสื่อ เพื่อแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก
ระดับ 6	-ระบุน วิเคราะห์ และแปลความหมายของเนื้อหาของสื่อ อภิปรายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหานั้น
ระดับ 7	-ใช้กระบวนการวิเคราะห์วิจารณ์เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเกี่ยวกับเนื้อหาของสื่อ
ทัศนศิลป์ (Visual Art)	
ระดับ 1	-แสดงความคิดเห็นเฉพาะตนเกี่ยวกับงานทัศนศิลป์
ระดับ 2	-แสดงความคิดเห็นต่องานทัศนศิลป์ ให้เหตุผลเกี่ยวกับผลงานที่ชอบ
ระดับ 3	-แสดงความคิดเห็นในการเสนองานศิลปะ
ระดับ 4	-สนทนาและเขียนบรรยายอย่างอิสระ เกี่ยวกับการสังเกต เฉพาะตน ที่มีต่องานทัศนศิลป์



<p>ขอบข่ายเนื้อหา (Strand)</p>	<p>4. การวิจารณ์ศิลปะและสุนทรียภาพ</p>
<p>ระดับ 5</p>	<p>-ใช้ภาษาที่เหมาะสมในการบรรยายวิธีการจัดองค์ประกอบจินตนาการและรูปทรงที่ใช้แสดงความคิดและความรู้สึกในงานทัศนศิลป์</p>
<p>ระดับ 6</p>	<p>-บ่งชี้ วิเคราะห์และแปลความหมายเกี่ยวกับงานทัศนศิลป์และอภิปรายโต้ตอบ</p>
<p>ระดับ 7</p>	<p>-ใช้กระบวนการของการวิเคราะห์ วิวิจารณ์ มาสนับสนุนความคิดของตนในการตัดสินงานทัศนศิลป์</p>
<p>ขอบข่ายเนื้อหา (Strand)</p>	<p>5.บริบททางสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับศิลปะทั้งในอดีตและปัจจุบัน</p>
<p>การสื่อความด้วยงานกราฟิก (Graphic communication)</p>	
<p>ระดับ 5</p>	<p>-แสดงความเข้าใจในทิศทางของการสื่อความด้วยงานกราฟิกที่เพิ่มขึ้นในบริบทของสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์</p>
<p>ระดับ 6</p>	<p>-แสดงถึงความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อความด้วยงานกราฟิกในสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย แสดงถึงความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และประเพณี</p>
<p>ระดับ 7</p>	<p>-จัดแสดงเกี่ยวกับความรู้ด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ โดยการเปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่าง เช่น รูปแบบ เรื่องราว ความมุ่งหวังและเนื้อหาในการสื่อความด้วยงานกราฟิก</p>

<p>ขอบข่ายเนื้อหา (Strand)</p>	<p>5. บริบททางสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวกับศิลปะทั้งในอดีตและปัจจุบัน</p>
<p>สื่อ (Media)</p> <p>ระดับ 1</p> <p>ระดับ 2</p> <p>ระดับ 3</p> <p>ระดับ 4</p> <p>ระดับ 5</p> <p>ระดับ 6</p> <p>ระดับ 7</p>	<p>-แสดงความตระหนัก ความสำคัญเกี่ยวกับสื่อในชีวิตประจำวัน</p> <p>-อภิปรายเนื้อหาของสื่อที่สร้างขึ้นและใช้เพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ กัน</p> <p>-อภิปรายเกี่ยวกับเนื้อหาของสื่อในวัฒนธรรมที่ต่างกัน</p> <p>-บ่งชี้ลักษณะที่เด่นชัดของเนื้อหาของสื่อที่แสดงถึงระยะเวลา สถานที่หรือวัฒนธรรมเฉพาะ</p> <p>-แสดงความเข้าใจในวิธีการทำสื่อในบริบทของสังคมและวัฒนธรรม (เฉพาะเรื่องนั้น ๆ)</p> <p>-แสดงความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อในกลุ่มวัฒนธรรมและสังคมที่แตกต่างกัน แสดงความรู้สึกเกี่ยวกับประวัติ-ศาสตร์และประเพณี</p> <p>-จัดแสดงความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์โดยเปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างในเรื่องลักษณะ เช่น รูปแบบ เรื่องราว ความมุ่งหวัง และเนื้อหาในการผลิตสื่อ</p>
<p>ทัศนศิลป์ (Visual Art)</p> <p>ระดับ 1</p> <p>ระดับ 2</p> <p>ระดับ 3</p> <p>ระดับ 4</p>	<p>-แสดงความตระหนักในความสำคัญของงานทัศนศิลป์ในชีวิตประจำวัน</p> <p>-อภิปรายเกี่ยวกับวิธีการที่สร้างงานทัศนศิลป์และการใช้วิธีการในวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน</p> <p>-อภิปรายเกี่ยวกับงานศิลปะในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน</p> <p>-บ่งชี้ลักษณะที่เด่นชัดของงานทัศนศิลป์ที่แสดงถึงระยะเวลา สถานที่หรือวัฒนธรรมเฉพาะ</p>

ขอบข่ายเนื้อหา (Strand)	5. บริบททางสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวกับศิลปะทั้งในอดีตและปัจจุบัน
ระดับ 5	-แสดงถึงความเข้าใจในวิธีการสร้างงานทัศนศิลป์ใน วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เฉพาะที่
ระดับ 6	-แสดงถึงความเข้าใจในงานทัศนศิลป์ในกลุ่มสังคมและ วัฒนธรรมที่แตกต่าง และแสดงถึงความรู้สึกของประวัติ ศาสตร์และประเพณี
ระดับ 7	-จัดการแสดง ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติ ศาสตร์ โดยวิธีการเปรียบเทียบความเหมือนและความ แตกต่างในรูปแบบ เรื่องราว วัตถุประสงค์ เนื้อหาใน งานทัศนศิลป์

(กรมวิชาการ, 2539)

### สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรและการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

นับตั้งแต่กระทรวงศึกษาธิการได้มีการประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาของกรมวิชาการในปีการศึกษา 2533 และใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 เป็นต้นมา นั้น กรมวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการติดตามผลและประเมินผลการใช้หลักสูตรดังกล่าวมาโดยตลอด พบว่า มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรและการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างและเนื้อหาสาระของหลักสูตร พบว่า วิชาบังคับแกน มีปัญหาในรายวิชาศิลปะกับชีวิต เพราะหลักสูตรกำหนดให้เรียนเนื้อหาสาระในรายวิชาเดียวกัน คือ ศิลปศึกษา ดนตรี นาฏศิลป์ ทำให้มีความยุ่งยากในการจัดครูเข้าสอนและการประเมินเนื้อหา นอกจากนี้ การกำหนดวัตถุประสงค์ไม่สอดคล้องกับสิ่งที่พึงประสงค์ เพราะมีการเน้นให้เกิดทักษะ

การเล่นได้ ทำได้ทั้ง ๆ ที่เป็นรายวิชาที่ต้องการเพียงให้เกิดความซาบซึ้งเท่านั้น (กองวิจัยทางการศึกษา, 2537)

## 2. โครงสร้างหลักสูตรพบว่า

2.1 หลักการของหลักสูตรศิลปศึกษากับชีวิต รายวิชาบังคับและเลือกเสรี เน้นต่างกันในเรื่องต่อไปนี้

- สอนให้รักศิลปะ ให้ชื่นชมสำรวจความถนัด
- สอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
- สอนเน้นกระบวนการ
- สอนโดยใช้วัสดุท้องถิ่น

2.2 คำอธิบายรายวิชาศิลปะกับชีวิต (ศ 101-ศ 306) มีจุดประสงค์และเนื้อหามากเกินไปไม่สัมพันธ์กับคาบเวลาที่หลักสูตรกำหนดให้ทั้ง 6 รายวิชา (ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ, 2539 : 63)

3. ด้านหลักสูตรพบว่า หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้เวลาเรียนพลาณามัยและศิลปะประมาณร้อยละ 7 ของคาบเวลาเรียนทั้งหมด และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 คาบต่อสัปดาห์โดยให้วิชาศิลปะเป็นวิชาเลือกเสรี ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นบังคับให้ทุกคนเรียนดนตรี ศิลปะและสุขศึกษาเท่ากับร้อยละ 23 ของเวลาเรียน ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และประเทศเกาหลี ใช้เวลาเรียนร้อยละ 21 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 40)

4. ด้านโครงสร้างหลักสูตร พบว่า เนื้อหาวิชาไม่เหมาะสมกับเวลาที่หลักสูตรกำหนด เช่น วิชาศิลปะ นาฏศิลป์ และดนตรี แต่เดิมใช้เวลาเรียน 2 คาบเรียน แต่หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ได้นำทั้ง 3 วิชามารวมกัน และลดเวลาเหลือเพียง 1 คาบต่อสัปดาห์ ทำให้การเรียนการสอนต้องพบอุปสรรค เพราะสอนไม่ทัน เนื่องจากแต่ละรายวิชา มีจุดประสงค์เฉพาะตัวอยู่ค่อนข้างมาก ฉะนั้นเวลาเรียนน่าจะเหมือนกับหลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ, 2534 : 72)

5. ด้านหลักสูตร พบว่า หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มีความคิดต่างไปจากเดิม กล่าวคือเน้นการเรียนรู้และการปฏิบัติทางศิลปะที่เข้ากับชีวิตจริงหรือชีวิต

ประจำวันของผู้เรียน โดยรวมทัศนศิลป์ ดนตรีและนาฏศิลป์เข้าเป็นวิชาเดียวกัน ทำให้เกิดปัญหาในการเรียนการสอนหลายประการที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การรวม ศิลปศึกษาทั้ง 3 ด้าน เข้าเป็นวิชาเดียวกันนั้น แต่หลักสูตรและแบบเรียนยังคง เสนอเนื้อหาที่แยกจากกัน และมีได้กำหนดแนวทางปฏิบัติให้เห็นว่าสามารถนำ มาสอนรวมกันได้ ในการปฏิบัติการสอนศิลปศึกษาทั้ง 3 สาขาวิชา จึงยังคงมีการ นำเสนอและมีการเรียนการสอนที่แยกจากกัน ครูผู้สอนจึงเกิดความสับสนไม่แน่ ใจว่าการปฏิบัติของตนสอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรหรือไม่ อนึ่ง หลักสูตรยังคงเน้นเนื้อหาและการปฏิบัติเช่นเดียวกับหลักสูตรเดิม ในขณะที่ลดเวลา เรียนลง 1 หน่วยการเรียน จึงเกิดปัญหาเรื่องเวลาเรียนไม่พอ นอกจากนั้น การ ประเมินผล ซึ่งคาดหวังให้ครูประเมินเจตคติพฤติกรรม การแสดงออกและผลงาน ก็ยังไม่เป็นที่เข้าใจและปฏิบัติกันแพร่หลายในกลุ่มครูผู้สอน (ณรุทธิ์ สุทธิจิตต์, 2535 : 1-2)

#### 6. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า

6.1 การจัดทำแผนการสอนวิชาศิลปะกับชีวิต จากคำอธิบายรายวิชา ศ 101- ศ 306 ความสัมพันธ์กับคาบเวลาเรียนทั้ง 6 รายวิชาที่หลักสูตรกำหนด ให้จากผลการประเมินพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ 2 กว่า ค่อนข้างน้อย ซึ่งสอดคล้องกับคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวที่ได้รับคำตอบเป็น ส่วนใหญ่ว่า เนื้อหาและกิจกรรมเสนอแนะของจุดประสงค์ในคำอธิบายราย วิชาศิลปะกับชีวิต 1-6 ค่อนข้างมากและไม่สามารถสอนให้บรรลุจุด ประสงค์กับคาบเวลาที่กำหนดให้ (ศุภชัยพัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ, 2538: 63)

6.2 การจัดการเรียนการสอนศิลปะกับชีวิต ยังไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจาก โรงเรียนส่วนใหญ่จัดให้มีการสอนแยกศิลปศึกษากับดนตรีศึกษา โดยจัด สอนศิลปศึกษา จำนวน 9 คาบ และดนตรีศึกษา 9 คาบ ซึ่งไม่สนองจุด ประสงค์การเรียนรู้อของหลักสูตรศิลปะกับชีวิต

นอกจากนี้ยังพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่สอนศิลปะกับชีวิตโดยใช้หนังสือเรียน บทเรียนสำเร็จรูป และหนังสือแบบฝึกหัดของสำนักพิมพ์ต่าง ๆ (ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรม วิชาการ, 2538: 6)

## 7. ปัญหาด้านอื่น ๆ

7.1 ครูผู้สอนไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ของรายวิชาศิลปะกับชีวิต (ศ 101 - ศ 306) เนื่องจากเหตุผลต่อไปนี้

- ครูบางคนไม่ได้เรียนจบมาโดยตรงด้านศิลปศึกษา ทำให้สอนไม่ได้
- ให้อาชีพที่ยากเกินไป ไม่เพียงพอกับคาบเวลาที่กำหนดให้

7.2 ครูผู้สอนไม่สามารถนำจุดประสงค์ของรายวิชาศิลปะกับชีวิตไปเขียนเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ เพราะจุดประสงค์ของรายวิชาศิลปะกับชีวิต ไม่ได้มีการระบุไว้ชัดเจนว่าต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไรบ้าง

(ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ, 2538 : 64)

7.3 สาเหตุที่ครูศิลปะไม่ยอมรับหลักสูตรศิลปศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ผู้บริหารมีความเห็นว่า เนื่องมาจากครูไม่เข้าใจทักษะกระบวนการในการ นำหลักสูตรไปใช้ส่วนครูศิลปศึกษาเห็นว่าเนื่องมาจากครูได้รับคำสั่งแจง เกี่ยวกับหลักสูตรไม่ชัดเจน (สังคม ทองมี, 2534 : บทคัดย่อ)

## แนวโน้มในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนในอนาคต

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการเตรียมคนให้ เป็นผู้นำของสังคมและ สามารถตอบสนองความต้องการการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประเทศได้อย่างเหมาะสม การศึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องเข้ามามีบทบาทมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537) และการพัฒนาไม่ใช่การผลิตวัตถุ ไม่ใช่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ใช่การบรรลุ ถึงเป้าหมายเชิงวัตถุเฉพาะอย่าง แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความรู้ทักษะ ทักษะ ทักษะ ทั้ง ในด้านบุคคลและสังคมด้วยความมุ่งหมายที่จะมีชีวิตและสังคมที่ดีขึ้นที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (ลีปนนท์ เกตุทัต, 2535)

ปัจจุบันวิทยาการด้านต่าง ๆ มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาการศึกษาของชาติให้เหมาะสม สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการนั้นด้วย และเนื่องจากรัฐบาลได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2538 เป็นปีแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศไทย (Thailand IT Year 1995) ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเป็นหลักในการรณรงค์และส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกันอย่างกว้างขวางทั้งในหน่วยงานของรัฐและเอกชน รวมทั้งปัจเจกบุคคล ดังนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีความสำคัญต่อสังคมประเทศชาติ เป็นเรื่องที่เยาวชนควรให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง (วนิดา คล่องอาสา, 2538)

เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า IT (ไอที) เป็นการประยุกต์ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ คือ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องใช้สำนักงานและอุปกรณ์โทรคมนาคม โดยที่คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเก็บและประมวลข้อมูลให้เกิดสารสนเทศสำหรับผู้ใช้งาน ซึ่งสารสนเทศนั้น สามารถส่งและแลกเปลี่ยนโดยผ่านเครือข่ายโทรคมนาคมต่าง ๆ เทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 เรื่อง คือ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีโทรคมนาคม และฐานข้อมูล ทั้งสามส่วนนี้สามารถเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ทำให้สามารถส่ง เรียกค้น และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันได้ที่ทั้งภายในหน่วยงาน ในประเทศ และต่างประเทศได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

สังคมในยุคใหม่ที่เป็นยุคโลกาภิวัตน์นี้ ชาวสารสนเทศย่อมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการตัดสินใจด้านให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ รวมทั้งในด้านการสร้างคุณภาพชีวิตของประชากรทุกคน ซึ่งเบื้องหลังของการเกิดชาวสารสนเทศ เป็นผลจากวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีและความสามารถในการใช้เทคโนโลยีอย่างผสมผสานกัน ได้แก่ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดระบบอัตโนมัติ เช่น โทรศัพท โทรสาร ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ การเชื่อมโยงระบบเครือข่ายการสื่อสารผ่านดาวเทียมสิ่งเหล่านี้เข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้นทุกวัน จนไม่สามารถหลีกเลี่ยงเทคโนโลยีที่ก่อให้เกิดชาวสารสนเทศในรูปของการอาศัยสัญญาณอิเล็กทรอนิกส์ ตามคำที่ใช้กันอยู่ว่า ไซเบอร์สเปซ (Cyberspace)

ดังนั้น เยาวชนควรได้รับการฝึกฝนและแนะแนวทางการดำรงชีวิตในสังคมที่เร่งรีบ การผจญต่อข่าวสารที่เกิดขึ้นมากมายและรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งความสามารถในการควบคุมและใช้อุปกรณ์ที่อาศัยสัญญาณอิเล็กทรอนิกส์ อันเป็นผลให้เกิดอิสระในการเรียนรู้โดย

ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การเตรียมเยาวชนเพื่อไปสู่สังคมยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีความสุข จึงจำเป็นต้องเน้นความรู้เบื้องต้นด้านข่าวสารสนเทศ เพราะหากขาดข้อมูลและข่าวสารสนเทศที่ทันสมัยแล้ว เยาวชนผู้นั้น ย่อมจะไม่สามารถเกิดแนวคิดใหม่ ๆ ที่ทันสมัยอันเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้แก้ปัญหาต่อไป (หงษ์ชู ชาญปรีชาทิวศ์, 2538)

จากสภาพแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า หลักสูตร ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา นั้น จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไข เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เพื่อให้มีความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพราะการศึกษาจำเป็นต้องเตรียมคนไปพัฒนาอนาคต การสร้างภาพสำหรับอนาคต จึงเป็นงานแรกที่ต้องคำนึงถึง อันเป็นการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ มิใช่เป็นการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาเพียงอย่างเดียว (กรมวิชาการ, 2534) การวางแผนพัฒนาหลักสูตรนั้น วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535) ได้ให้ข้อคิดว่า สภาพทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจเป็นสิ่งกำหนดที่นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องศึกษาข้อมูลด้านต่าง ๆ ของสิ่งเหล่านี้อย่างชัดเจนและถูกต้องด้วยวิธีการวิจัย ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ความคาดหวังของสังคม ความต้องการการจัดการศึกษาและหลักสูตรที่จะพัฒนาในอนาคต

สำหรับแนวคิดในการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตนั้น ได้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ตลอดจนนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้ ดังต่อไปนี้

คณะศึกษาโครงการ “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์” (2538) บทวิเคราะห์วิสัยทัศน์ คณะกรรมการศึกษาโครงการ “การศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์” ซึ่งได้จากการประมวลสาระของการประชุมคณะศึกษาโครงการ “การศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์” ครั้งที่ 2/2537 เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2537 และครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2537 มีประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาในอนาคต ดังนี้

1. ระบบการศึกษาไทยในอนาคต เป็นระบบที่สามารถเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคล เพื่อส่งเสริมให้บุคคลมีการศึกษาและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับสภาวะ โลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว คนที่จะดำรงตนอยู่ได้อย่างเป็นสุขใน



สังคม จึงต้องมีความสามารถในการเรียนรู้ การรับข่าวสารข้อมูลใหม่ ๆ การคิด การตัดสินใจ และการปรับตัวกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

2. รูปแบบการจัดการศึกษาในอนาคต พึ่งเป็นการศึกษาที่ให้อิสระแก่ผู้เรียนการศึกษา ต้องเป็นปัจจัยในการช่วยเกื้อรักษาค้นคว้ากับท้องถิ่น การศึกษาต้องช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำงานและใช้ชีวิตในชุมชนของตนได้ โดยนัยต่าง ๆ เหล่านี้ รูปแบบการศึกษาในอนาคตจึงต้องมีความหลากหลาย เพื่อให้สามารถเข้าถึงบุคคลและชุมชนที่มีลักษณะ และความต้องการแตกต่างกันได้

3. การศึกษาไทยในอนาคต พึ่งมีส่วนสำคัญในการถนอมรักษาวัฒนธรรม อันเป็นรากฐานของสังคมไทย การศึกษาต้องช่วยสร้างสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจที่ทันสมัยกับคุณค่าแบบไทย ๆ ที่เน้นค่านิยมและจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา อาทิ ความโอบอ้อมอารี ความซื่อสัตย์สุจริต การกินพอดีอยู่พอดีที่กลมกลืนไปกับธรรมชาติ ความปรองดองในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันการศึกษาพึงเป็นสื่อให้คนไทยเข้าถึงแก่นวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชนชาติอื่นด้วย เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความสามารถในการร่วมมือหรือแข่งขันกันอย่างสร้างสรรค์ได้ การเรียนรู้ความเป็นไทยและความเป็นสากลต้องสัมพันธ์กัน เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้กับสังคมโลกและธรรมชาติของโลก

วิชัย ตันศิริ (2538) ได้สรุปแนวคิดเรื่องแนวทางการปฏิรูปโครงสร้างการศึกษาไทย เพื่อนำเสนอในที่ประชุมสัมมนาเรื่องการปฏิรูปการศึกษา ระหว่างวันที่ 20-21 มีนาคม 2538 ซึ่งจัดโดยคณะกรรมการการศึกษาของสภาผู้แทนราษฎรกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน ดังนี้

1. ปฏิรูประบบการจัดการศึกษาให้เป็นระบบการศึกษาตลอดชีวิตในปัจจุบันและอนาคตในยุคโลกาภิวัตน์ ระบบโรงเรียนเป็นเพียงขั้นเตรียมคนไว้เพื่อสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ในอนาคต มนุษย์ในสังคมโลกาภิวัตน์ จึงต้องเตรียมการที่จะเรียนรู้ ใหม่ ๆ ทุก ๆ 5 ปี วิทยาการเปลี่ยนแปลงเร็ว วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ก็เปลี่ยนเร็ว การศึกษาตลอดชีวิต จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญของคนยุคใหม่

## 2. ปฏิรูประบบและกระบวนการเรียนรู้

2.1 กระบวนการเรียนรู้ทุกระดับ ควรมุ่งเน้นไปที่การพัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย ใจ และปัญญา โดยเฉพาะปัญญานั้นสัมพันธ์กับใจ หรือใจก็สัมพันธ์กับปัญญา จิตใจที่สะอาดมีสมาธิ ก็นำไปสู่ปัญญา ปัญญาที่ฝึกไว้ดีแล้ว ก็นำไปสู่จิตที่สูงส่ง ในเชิงปัญญานั้น ในความหมายในระดับสามัญ ก็คือ การฝึกให้นักเรียนได้หัดคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ เข้าใจหลักการมหภาค และเห็นความสัมพันธ์ระหว่างหลักแนวคิดมหภาคกับข้อเท็จจริงระดับจุลภาค

2.2 ในการปฏิรูประบบและกระบวนการเรียนรู้ ควรจะมีศูนย์ระดับภาค เพื่อตรวจสอบระบบการเรียนการสอน ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาชาติหรือไม่

2.3 ควรสร้างระบบเครือข่ายของสถาบันแหล่งความรู้แบบป้มน้ำมัน เพื่อให้ประชาชนมาเติมพลังความรู้ได้ทุก ๆ หมู่บ้านและชุมชนเมือง ส่วนในชนบทก็ส่งเสริมระบบเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน

2.4 สร้างและขยายเครือข่ายการเรียนรู้ทางโทรทัศน์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รัฐบาลอาจลงทุนสร้างระบบคลังความรู้ระดับชาติ และเก็บไว้ในแผ่นเทปโทรทัศน์ หรือแผ่นดิสก์คอมพิวเตอร์ อาจนึกถึงระบบสารานุกรม (Encyclopedia) ที่เราอาจแปลงมาเป็นแผ่น วิดีทัศน์ หรือโดยระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งทุกคนสามารถเข้าถึง

2.5 ควรมีระบบการประเมินความรู้เพื่อประโยชน์ในการคิดหน่วยกิตและการโอนหน่วยกิต เพื่อให้มีความสำคัญต่อการเรียนรู้นอกระบบ

กรณีการ ภิญญาคง (2536) กองนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้สรุปผลการประชุมนานาชาติประจำปี ครั้งที่ 46 เมื่อวันที่ 2-4 พฤศจิกายน 2536 ณ กรุงวอชิงตัน ดี ซี เรื่องการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและความสามารถ/สมรรถภาพทั่วทั้งโลก ซึ่งจัดโดยสมาคม CIEE (Council on International Educational Exchange) ซึ่งมีข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับทิศทางการศึกษาในอนาคต ดังนี้

1. ความสามารถในโลกไร้พรมแดน ในทัศนะของชาวตะวันตก (ยุโรปและอเมริกา) ความสามารถในลักษณะที่เรียกได้ว่าทั่วทั้งโลก (global competence) หมายถึงการมีความรู้ (มีข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ) มีความตระหนักในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกกว้าง มีความเข้าใจและมีวิธีการเรียนรู้สิ่งแตกต่าง รู้สึกและซาบซึ้งในความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม

ใจกว้างที่จะเข้าใจคุณค่า ความสนใจและความคิดของคนอื่น ๆ ที่จะต้องเกี่ยวข้องด้วย มีทักษะในการติดต่อ ร่วมมือ ประสานแลกเปลี่ยน เจรจาต่อรอง ฯลฯ กับผู้คนหลากหลาย ตลอดจนมีความสามารถอื่น ๆ หลากหลายอย่าง เช่น ทางด้านภาษาต่างประเทศ การอยู่อาศัย/ทำงานในต่างประเทศได้อย่างธรรมชาติ และมีความสุขในการแสวงหาความรื่นรมย์จากความไม่คุ้นเคยหรือในที่ที่ไม่เคยอยู่ เป็นต้น

2. การศึกษาในระบบโรงเรียนจะเตรียมบุคลากรสำหรับอนาคตให้เป็นผู้ที่มีความสามารถเชิงทั่วทั้งโลกได้อย่างไร ผู้ทรงคุณวุฒิจากวิชาชีพต่าง ๆ มีความเห็นร่วมกัน ดังนี้

2.1 ระบบการศึกษาต้องพัฒนาเนื้อหาหลักสูตรให้เกี่ยวข้องกับเรื่องทั่วทั้งโลกให้ผู้เรียนตระหนักและเข้าใจในความไม่มีพรมแดนของโลกอนาคต ว่าอะไรจะเกิดขึ้นบ้าง จะมีผลหรือส่งผลกระทบอะไร อย่างไร คุณลักษณะของผู้คนในอนาคตจะต้องเป็นอย่างไร จะต้องทักษะอะไรในระบบโลก เป็นต้น

2.2 ระบบการศึกษาต้องสร้างความมั่นใจสำหรับการพัฒนาผู้สอน

2.3 ระบบการศึกษาจะต้องมีโปรแกรมแลกเปลี่ยนทางการศึกษาระหว่างชาติต่าง ๆ รวมทั้งสร้างชีวิตที่โลดแล่นอยู่ตลอดเวลาในโรงเรียน เช่น ชมรมนักเรียนนานาชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2537) ได้จัดทำเอกสารแนวคิด การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) เอกสารประกอบ โครงการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เสนอคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในการประชุม ครั้งที่ 4/2537 เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2537 ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาในอนาคต ดังนี้

1. เร่งพัฒนาการศึกษาพื้นฐานเพื่อปวงชนอย่างแท้จริง โดย

(1) จัดเป็นการศึกษาสำหรับทุกคนและต่อเนื่อง มีรูปแบบที่หลากหลายมีลักษณะเป็นระบบเปิด ไม่มีพรมแดนระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาชุมชน เพื่อสนองความต้องการและความจำเป็นที่หลากหลายสำหรับทุกคน

(2) ขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และยกระดับกำลังแรงงานที่มีวุฒิการศึกษาต่ำให้สูงขึ้นถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

(3) ขยายบริการการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ครอบครัวศึกษา การให้ความรู้สำหรับพ่อแม่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

(4) จัดเครือข่ายการเรียนรู้ ขยายแหล่งความรู้ให้เพียงพอและประสาน เชื่อมโยงแหล่งความรู้ โดยการระดมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดวางระบบเครือข่ายสารสนเทศ และการบริการความรู้และสารสนเทศแก่ชุมชน พัฒนาการเรียนรู้ของประชาชน โดยส่งเสริมให้ชุมชนใช้กระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาทุก ๆ ด้านของชุมชนไปพร้อมกันและสนับสนุนส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. พัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน ส่งเสริมความเป็นครอบครัว และความเป็นชุมชน ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางศีลธรรมของสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมแบบยั่งยืนถาวรต่อไป

(2) บูรณาการเนื้อหาสาระด้านครอบครัวศึกษา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การศึกษาประชาธิปไตย ศิลปวัฒนธรรม กีฬาและนันทนาการในกิจกรรมและกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทุก ๆ ด้านพร้อมกัน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2538) ได้จัดทำร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนและสังคมในอนาคต ดังต่อไปนี้

คนไทยที่พึงปรารถนาในอนาคต ควรมีลักษณะดังนี้

1. ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพทั้งกาย ใจ สติปัญญาและความสามารถเพื่อ  
ให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพดี
2. มีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัวได้

3. ร่วมคิด ร่วมสร้าง และได้รับผลร่วมกันทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ (2538) ได้จัดทำเอกสารแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539-2550 ซึ่งมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาในอนาคต ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายสูงสุดของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้ประชาชนไทยมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพัฒนาประเทศชาติให้สามารถอยู่ในสังคมโลกอย่างเป็นสุข

2. จุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยผู้ที่ผ่านการศึกษาแต่ละคนจะมีความสามารถและคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีความสุขภาพพละนามย์ดีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นผู้มีความสามารถในการคิด เป็นผู้ใฝ่รู้และสามารถแสวงหาความรู้เป็นผู้มีความสามารถในทางวิชาการและวิชาชีพ เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละและอดทน ร่วมมือกับผู้อื่นได้ ความเป็นประชาธิปไตย มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทยและความเหมาะสมของการศึกษาแต่ละระดับ

อำรุง จันทวานิช (2540) ได้บรรยายพิเศษในการประชุมอบรมวิทยากรแกนนำเรื่อง การพัฒนาเรื่องห้องสมุดโรงเรียน ที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาในอนาคต ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาการศึกษาในอนาคตนั้น จะเป็นการพัฒนาการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ ในสังคมแห่งการเรียนรู้สังคม ข่าวสารและวัฒนธรรมที่ป่าไหลเข้ามาสู่สังคมและประชาชนมีเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลาย ทั้งที่น่าพึงใจและไม่พึงประสงค์เพราะฉะนั้น จึงมีความจำเป็นที่การศึกษาจะต้องสร้างคนให้รู้จักคิด รู้จักแยกแยะ กลับกรองข่าวสารรวมทั้งสามารถแยกแยะปฏิภูลวัฒนธรรมเหล่านั้นได้ นั่นคือ การพัฒนาการศึกษาจะเน้นการพัฒนาคนหรือให้คนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการเตรียมคนให้มีลักษณะมองกว้าง คิด

ไกล ใฝ่ดี ซึ่งจำเป็นต้องให้การศึกษาที่ดีมีคุณภาพ คุณภาพการศึกษา จึงเป็นประเด็นหลักของการพัฒนาที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2. หลักสูตรควรเป็นหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นหลากหลาย มีเนื้อหาสาระทั้งความรู้ที่เป็นความรู้สมัยใหม่ เนื้อหาสาระพื้นฐานจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต สอดคล้องกับความต้องการกับบุคคลชุมชน และสังคมไทยในอนาคต หลักสูตรจะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีทักษะในการสื่อสาร ทักษะในการคิดคำนวณเข้าใจธรรมชาติ รู้เท่าทันเทคโนโลยีและวิทยาการต่าง ๆ รู้จักเลือกบริโภค นอกจากนี้แล้วหลักสูตรจะต้องเป็นหลักสูตรที่ปลูกฝังให้ผู้เรียนรู้จักเลือก คิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบคาดการณ์ตัดสินใจถูกต้อง มีคุณธรรมพื้นฐาน ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีสุนทรียภาพ มีจิตสำนึกความเป็นไทยที่ดี

3. กระบวนการเรียนการสอน ต้องมีลักษณะที่เป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ใช่การสอนที่เกิดจากการถ่ายทอดความรู้จากครูแต่ฝ่ายเดียวแต่เป็นการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ในสังคมข่าวสารที่มีความรู้ใหม่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันในปัจจุบัน รวมทั้งมีสื่อรูปแบบต่าง ๆ มีบทเรียนสำเร็จรูปที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และใช้เทคโนโลยีทันสมัย ตลอดจนมีการวัดประเมินผลการเรียนที่เป็นการวัดผลตามสภาพจริง วัดจากการกระทำ และสะท้อนคุณภาพมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง

### **เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟาย (Delphi Technique)**

การพิจารณาสรุปหรือตัดสินใจในเรื่องใด ๆ ในการทำวิจัยจะต้องเป็นสิ่งที่มาจากการพิจารณาของกลุ่มบุคคลที่มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้ผลของการพิจารณา มีความแม่นยำ ถูกต้อง แน่นนอนยิ่งขึ้น วิธีการที่จะนำเอาความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลมาใช้ประโยชน์ด้วยวิธีการที่ถูกต้อง เชื่อถือได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ วิธีการหนึ่งที่ได้รับความคิดค้นขึ้นมา คือ เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย เป็นเทคนิคที่ได้รับการยอมรับในหมู่นักวิจัยทางการศึกษาอย่างมากในปัจจุบัน ถูกค้นพบและพัฒนาโดยนักวิจัยบริษัทแรนด์ (The Rand Corporation) ชื่อ โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และนอร์แมน ดาลกี (Norman Dalkey)

เมื่อต้นปี ค.ศ. 1950 เพื่อใช้ในการถามและเก็บความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพยากรณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, ม.ป.ป.)

จุมพล พูลภักทชีวิน (อ้างในวิทิต คชชาญ, 2536) กล่าวว่า การวิจัยในอนาคต เป็นการศึกษาเพื่อมองเหตุการณ์หรือพฤติกรรมในอนาคต (ระยะยาวหรือระยะสั้นก็ตาม) ที่เกี่ยวข้องกับการทำนาย (Prediction) การฉายภาพ (Projection) และการคาดการณ์ (Forecast) คือ

1. บรรยายอนาคตในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นของกลุ่มประชากรที่ศึกษา
2. ประเมินสถานภาพในปัจจุบันกับความรู้ต่าง ๆ ที่เรามีอยู่ในปัจจุบันกับอนาคตที่เป็นไปได้แต่ละทาง
3. บ่งชี้ผลกระทบและผลต่อเรื่องที่เป็นไปได้ต่าง ๆ ของแต่ละอนาคต
4. ให้สัญญาณเตือนภัยล่วงหน้าเกี่ยวกับอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นได้
5. เข้าใจเบื้องต้นของกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ในระยะแรกมักจะนำมาใช้ในการทำนายและวางแผนล่วงหน้า เป็นการจัดทำอย่างละเอียด รอบคอบในการจะถามบุคคลด้วยแบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลกลับมา มีจุดมุ่งหมายในการรวบรวมการพิจารณาตัดสินใจและความเห็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคต เกี่ยวกับเวลา ปริมาณ และสภาพที่ต้องการให้เป็น

#### **ความหมายของเทคนิคเดลฟาย**

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (ม.ป.ป.) ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่า คือ “ขบวนการที่รวบรวมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับอนาคตจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือมากที่สุด โดยผู้ที่ทำการวิจัยไม่ต้องนัดสมาชิกในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้มาประชุมพบปะกัน แต่ขอร้องให้สมาชิกแต่ละคนแสดงความคิดเห็นหรือตัดสินใจปัญหาในรูปของการตอบแบบสอบถาม ซึ่งเทคนิคนี้จะทำให้ผู้ทำการวิจัยสามารถระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในที่ต่าง ๆ ได้โดยไม่มีข้อจำกัด รวม

ทั้งยังประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายอีกด้วย นอกจากนี้เทคนิคเดลฟาย ยังช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ และไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางความคิดเห็นของผู้อื่นหรือเสียงส่วนใหญ่”

ประยูร ศรีประสาธน์ (2523) กล่าวถึง เทคนิคเดลฟาย ว่าเป็น “กระบวนการที่จะเสาะหาความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มคนเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคตในเรื่องที่เกี่ยวกับเวลา ปริมาณ และ/หรือสภาพการณ์ที่ต้องการจะให้เป็น ทั้งนี้โดยใช้วิธีการเสาะหาความคิดเห็นด้วยการใช้แบบสอบถาม แทนการเรียกประชุม และจะถามซ้ำประมาณ 3-4 รอบ”

โอลาฟ เฮลเมอร์ และนิโคลัส เรสเซอร์ (Olaf Helmer and Nicholas Rescher อ้างถึงในประยูร ศรีประสาธน์, 2523) ให้คำนิยามของเทคนิคเดลฟายว่า “เป็นโครงการจัดทำอย่างละเอียดรอบคอบในการที่จะสอบถามบุคคลด้วยแบบสอบถามในเรื่องต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ให้ข้อมูลและความคิดเห็นกลับมา โดยมุ่งที่จะรวบรวมการพิจารณาตัดสินใจ และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคต”

อเล็กซ์ เจ ดูคานิส (Alex J. Ducanis อ้างถึงใน วิทิต คชชาญ, 2536) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่า “เป็นการทำนายเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะเป็นไปได้ในอนาคต เทคนิคนี้มุ่งที่จะลดผลกระทบหรืออิทธิพลจากบุคคลอื่นในกรณีที่ต้องมีการเผชิญหน้ากัน ขณะเดียวกันก็เป็นการลดผลกระทบทางด้านความคิดระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้วยกัน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เทคนิคเดลฟายเป็นวิธีการรวบรวมคำตอบที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกี่ยวกับเรื่องที่เราจะศึกษา ในขณะที่ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ได้เกี่ยวข้องก็จะถูกจำกัดลงด้วย”

โดยทั่วไป ผู้ทำการวิจัยจะตัดสินใจใช้เทคนิคเดลฟาย เมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อไปนี้ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, ม.ป.ป.)

1. ปัญหาที่จะทำการวิจัยไม่มีคำตอบแน่นอน แต่สามารถวิจัยปัญหาได้จากการรวบรวมตัดสินใจแบบอัตวิสัย จากผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ
2. ปัญหาที่จะทำการวิจัยต้องการความคิดเห็นหลาย ๆ ด้าน จากประสบการณ์หรือความรู้ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ
3. ผู้ทำการวิจัยไม่ต้องการให้ความเห็นของผู้อื่นแต่ละคนมีผลกระทบหรือ อิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินใจปัญหานั้น ๆ



4. การพบปะเพื่อนัดประชุมของกลุ่มเป็นการไม่สะดวก เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์หรือเสียค่าใช้จ่ายและเวลามากเกินไป

5. เมื่อไม่ต้องการเปิดเผยรายชื่อบุคคลใดในกลุ่ม เพราะความคิดเห็นของคนในกลุ่มเกี่ยวกับปัญหาที่วิจัย อาจมีความขัดแย้งอย่างมาก

### ปัจจัยที่มีต่อประสิทธิภาพของเทคนิคเดลฟาย

1. เวลา ผู้วิจัยควรมีเวลามากเพียงพอประมาณ 2 เดือน จึงจะเสร็จสิ้นกระบวนการหรืออาจจะช้าหรือเร็วกว่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะส่งแบบสอบถามแต่ละรอบคืนมาช้าหรือเร็วเพียงใด

2. ผู้เชี่ยวชาญ ในการเลือกสรรผู้เชี่ยวชาญ ควรคำนึงถึง

2.1 ความสามารถของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นเลิศในสาขานั้น ๆ อย่างแท้จริง ไม่ควรเลือกโดยอาศัยความคุ้นเคยหรือติดต่อย่าง

2.2 ความร่วมมือของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกผู้ที่มีความเต็มใจตั้งใจและมั่นใจในการให้ความร่วมมือกับงานวิจัยโดยตลอด รวมทั้งยินยอมสละเวลาอีกด้วย

2.3 จำนวนผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกให้มีจำนวนมากเพียงพอ เพื่อจะได้ความคิดเห็นใหม่ ๆ และได้คำตอบที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น โดยทั่วไปไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่าควรมีจำนวนผู้เชี่ยวชาญกี่คน นักวิจัยบางคนให้ความเห็นว่าผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ถึง 10 คน หรือ 10 ถึง 15 คน ในกลุ่มเดียวกันก็มากพอแล้ว ส่วนโทมัส ที แมคมิลแลน (Thomas T. Macmillan) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยแบบเดลฟายว่า ควรมีจำนวนเท่าไรจึงจะเหมาะสม และได้นำเสนอผลงานวิจัยดังกล่าวในการประชุมประจำปีของสมาคมโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น แห่งรัฐแคลิฟอร์เนีย (California Junior Association) เมื่อปี พ.ศ. 2514 ผลการวิจัยสรุปได้ว่า หากจำนวนผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 17 คน ขึ้นไป อัตราความคลาดเคลื่อนจะยิ่งลดน้อยลงมาก ดังนั้นจำนวนผู้เชี่ยวชาญจึงไม่ควรน้อยกว่า 17 คน

นอกจากนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญ ยังมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อถือของคำตอบ ก็คือ การอุทิศตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม หากผู้ตอบเห็นความสำคัญอย่างแท้จริงแล้ว ข้อมูลที่ได้ก็น่าเชื่อถือและตรงกับความจริงมากขึ้น ตรงกันข้ามหากผู้ตอบไม่เห็นความสำคัญและตอบแบบสอบถามเพียงเพื่อให้เสร็จไปเท่านั้นแล้ว โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดก็จะมีมากขึ้น

การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย มีการเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ โดยใช้วิธีการเลือก เช่นเดียวกับการวิจัยอนาคตทั่วไป โดยผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อคัดกลุ่มคนที่ จะเข้าร่วมในการวิจัย หรืออาจจะอาศัยการสอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิในวงการนั้น ๆ ให้เสนอรายชื่อบุคคลที่ควรได้รับการเลือกสรร ดังนั้น การกำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัย จึงขึ้นอยู่กับธรรมชาติของปัญหาและจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่มีอยู่จริง (ชนิตา รัชพลเมือง, รัตนา ตุงคสวัสดิ์ และประภาศรี สีหอำไพ อังโน พรเทพ เลิศเทวศิริ, 2534)

3. แบบสอบถามควรเขียนให้ชัดเจน สละสลวย ง่ายต่อการอ่านและเข้าใจนอกจากนี้ การเว้นระยะในการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละรอบ ไม่ควรห่างนานเกินไป เพราะอาจมีผลให้ผู้ตอบแบบสอบถามลืมหุตุผลที่เลือกตอบในรอบที่ผ่านมาได้

4. ผู้ทำการวิจัยต้องมีความละเอียดรอบคอบในการพิจารณาคำตอบและให้ความสำคัญในการตอบที่ได้รับอย่างเสมอกันทุกข้อ โดยไม่มีความลำเอียงแม้ว่าในข้อ นั้น ๆ จะมีบางคนไม่ตอบก็ตาม ทั้งยังมีการวางแผนล่วงหน้าเป็นอย่างดีในการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยแบบเดลฟายด้วย

### กระบวนการของเทคนิคเดลฟาย

กระบวนการของเทคนิคเดลฟาย เริ่มจากการคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อร่วมตอบแบบสอบถาม และเพื่อให้ได้ความคิดเห็นที่ตรงความเป็นจริงและน่าเชื่อถือมากขึ้น จึงต้องถามซ้ำและส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหลายรอบ โดยทั่วไปมักจะถามความคิดเห็น 3-4 รอบ ดังนี้

รอบที่ 1 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดให้ผู้เชี่ยวชาญกรอกในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษา

รอบที่ 2 นำข้อความที่ได้จากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 1 มารวมเข้าด้วยกัน โดยลดความซ้ำซ้อนลง หรือตัดส่วนเกินที่ต้องการออก แล้วนำมาจัดทำเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) จัดส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญให้นำหนักตามลำดับความสำคัญของเรื่องนั้น ๆ

รอบที่ 3 นำคำตอบที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดมาหาค่ามัธยฐาน (Median) และพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) แล้วสร้างแบบสอบถามใหม่โดยใช้ข้อความเดียวกับแบบสอบถามรอบที่ 2 แต่เพิ่มตำแหน่งมัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และตำแหน่งที่ผู้ตอบท่านนั้น ๆ ได้ตอบแบบสอบถามฉบับที่ 2 แล้วส่งกลับไปให้ผู้ตอบท่านนั้น ๆ อีกครั้งหนึ่ง จุดประสงค์ของแบบสอบถามรอบที่ 3 นี้ เพื่อให้ผู้ตอบได้เห็นความแตกต่างระหว่างคำตอบเดิมของตัวเอง มัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของคำตอบที่ได้จากกลุ่มผู้ตอบทั้งหมด แล้วพิจารณาทบทวนอีกครั้งว่าต้องการยืนยันคำตอบเดิม หรือต้องการเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่ หากต้องการยืนยันคำตอบเดิมก็ได้รับการขอร้องให้เขียนเหตุผลนั้น ๆ ลงตอนท้ายของแต่ละข้อด้วย การส่งแบบสอบถามในรอบนี้ จะจัดส่งไปให้กับผู้ที่ตอบและส่งคืนแบบสอบถามรอบที่ 2 เท่านั้น

รอบที่ 4 ผู้ทำการวิจัยจะทำตามขั้นตอนเดียวกับรอบที่ 3 คือ คำนวณหาค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ จากคำตอบที่ได้มาใหม่ แล้วใส่ลงในแบบสอบถามที่มีรูปแบบและเนื้อหาเช่นเดียวกับฉบับในรอบที่ 3 รวมทั้งใส่ตำแหน่งของผู้ตอบท่านนั้น ๆ ในฉบับที่ 3 ด้วย จากนั้นส่งไปให้ผู้ตอบพิจารณาทบทวนคำตอบอีกครั้ง

โดยทั่ว ๆ ไปมักจะตัดการส่งแบบสอบถามในรอบที่ 4 แล้วใช้ผลที่ได้ในรอบที่ 3 พิจารณาเสนอผลการวิจัย เพราะความคิดเห็นในรอบที่ 3 และรอบที่ 4 มีความแตกต่างกันน้อยมาก

จุมพล พูลภัทรชีวิน (อ้างใน พรเทพ เลิศเทวศิริ, 2534) กล่าวไว้ว่า จำนวนรอบในการวิจัยโดยแบบสอบถามที่เหมาะสมจะขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย งบประมาณ เวลาและกำลังคนของการวิจัย อาจจะหยุดรอบที่ 2 หรือรอบที่ 3 ก็ได้ หากคำตอบของผู้เชี่ยวชาญเป็นเอกพจน์เป็นประเด็นสำคัญ

### ลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของเทคนิคเดลฟาย

สุวรรณา เชื้อรัตนพงษ์ (อ้างใน วิทิต ศษชาญ, 2536) กล่าวไว้ว่า กระบวนการวิจัยทุกครั้งย่อมมีจุดเด่นและจุดด้อยเสมอ การที่นักวิจัยจะตัดสินใจเลือกกระบวนการวิจัย แบบใด จะต้องพิจารณาถึงจุดเด่นและจุดด้อยดังกล่าวด้วย เพื่อจะได้เลือกใช้กระบวนการวิจัยได้เหมาะสม

กับประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยมีข้อบกพร่องน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เทคนิคเดลฟายก็เช่นเดียวกันกับกระบวนการวิจัยอื่น ๆ ซึ่งพอจะสรุปในประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้

#### ลักษณะเด่น

1. สามารถหาความสอดคล้องของความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้โดยไม่ต้องจัดให้มีการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งทำได้ยากสำหรับประเทศไทย ในกรณีที่ผู้ทำวิจัยไม่มีอำนาจพอที่จะทำได้
2. ข้อมูลที่ได้จะเป็นคำตอบที่น่าเชื่อถือ เพราะว่า เป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น ๆ อย่างแท้จริง และได้มาจากการย้าถามหลายรอบ จึงเป็นคำตอบที่ได้มาจากการกลั่นกรองหลาย ๆ รอบ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนอย่างเต็มที่และเป็นอิสระไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดหรืออำนาจส่วนใหญ่ เพราะผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้น จะไม่ทราบว่าได้อยู่ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญใดบ้าง และไม่ทราบว่าแต่ละคนมีความคิดเห็นอย่างไร
3. เทคนิคเดลฟายสามารถรับข้อมูลจากคนจำนวนมากโดยไม่มีข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์
4. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่ำ
5. เป็นวิธีการระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง
6. ผู้ทำการวิจัยสามารถทราบลำดับความสำคัญของข้อมูลและเหตุผลในการตอบรวมทั้งความสอดคล้องในเรื่องความคิดเห็นได้เป็นอย่างดี

#### ลักษณะด้อย

1. ผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือก อาจไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญทางสาขานั้น ๆ อย่างแท้จริง ซึ่งทำให้ข้อมูลที่ได้ขาดความเชื่อมั่นได้
2. ผู้เชี่ยวชาญไม่เต็มใจให้ความร่วมมือในการวิจัยอย่างแท้จริงโดยตลอด
3. แบบสอบถามที่ส่งไปอาจสูญหายระหว่างทางหรือไม่ได้รับการตอบกลับมาครบในแต่ละรอบ

## งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### 1. งานวิจัยในประเทศ

สังคม ทงมี (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาหลักสูตรและนักวิชาการด้านศิลปศึกษาที่มีต่อหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น วิชาศิลปศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรและนักวิชาการด้านศิลปศึกษา จำนวน 10 คน ผู้บริหารโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา จำนวน 151 คน และครูศิลปศึกษาในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร จำนวน 302 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า

1. ทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรและนักวิชาการด้านศิลปศึกษาที่มีต่อหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มีความคิดเห็นตรงกันในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 หลักการและจุดมุ่งหมาย มีความชัดเจนดี มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ
- 1.2 โครงสร้าง ควรแยกวิชาศิลปศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ ออกจากรายวิชาเดียวและเพิ่มคาบเวลาเรียนวิชาแกนบังคับ “ศิลปะกับชีวิต” เป็น

#### 2 คาบ/สัปดาห์/ภาค

- 1.3 รายวิชา การฝึกทักษะต่าง ๆ ควรเน้นในวิชาเลือกเสรี โรงเรียนควรเปิดให้พร้อมเพียง
- 1.4 ควรเน้นความรู้พื้นฐาน และความชื่นชม รู้คุณค่าในศิลปวัฒนธรรม
- 1.5 การวัดและประเมินผล ครูขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการวัดและประเมินผลและเนื้อหาวิชามาก อาจไม่สามารถประเมินผลได้บรรลุจุดมุ่งหมาย

2. การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูศิลปศึกษา พบว่า

- 2.1 ด้านตัวหลักสูตร ผู้บริหารและครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05
- 2.2 ด้านสภาพการใช้หลักสูตร ผู้บริหารและครูศิลปศึกษาเห็นด้วยตรงกัน
- 2.3 ด้านปัญหาการใช้หลักสูตร ผู้บริหารและครูศิลปศึกษาไม่แน่ใจตรงกัน

- 2.4 การเตรียมความพร้อมในการใช้หลักสูตร ผู้บริหารและครูส่วนใหญ่เห็นว่ามี ความพร้อมในระดับปานกลาง
- 2.5 สาเหตุที่ครูศิลปะไม่ยอมรับหลักสูตร ผู้บริหารเห็นว่า เนื่องจากครูไม่เข้าใจทักษะกระบวนการในการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนครูศิลปะศึกษาเห็นว่า เนื่องจากครูได้รับคำสั่งเกี่ยวกับหลักสูตรไม่ชัดเจน

ผลการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2534 : 58, 72-73) ซึ่งได้มีการจัดประชุมสัมมนาเรื่องภาพรวมการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา 2533 ระหว่างวันที่ 16-18 ธันวาคม 2534 ณ โรงแรมลานนาพาเลซ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย ผู้ช่วยบริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดหรืออาจารย์ผู้ สอนรายวิชาต่าง ๆ ที่เป็นวิชาบังคับ คือ ภาษาไทย สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ พละนาฏย ศิลปะศึกษา การงานและพื้นฐานอาชีพ และหัวหน้างานวัดผล/ประเมินผลจากทุก จังหวัด รวม 77 คน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่กรมวิชาการ 15 คน รวมผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น จำนวน 92 คน สรุปผลการประชุมสัมมนาในส่วนที่เกี่ยวกับศิลปะศึกษามีดังต่อไปนี้

#### 1. การปฏิบัติตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายฉบับปรับปรุง

พ.ศ. 2533

1.1 เรื่องที่ปฏิบัติได้ สามารถปฏิบัติได้ด้านความรู้ความเข้าใจและการเรียนการสอนแบบกระบวนการครบ 9 ชั้น สำหรับการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับทักษะนั้นครูยังทำได้น้อย

1.2 ปัญหาอุปสรรค มีปัญหาอุปสรรคด้านบุคลากรที่มีอัตรากำลังไม่เพียงพอ ครูไม่ตรงตามวุฒิ ในด้านการสอนนั้นปรากฏว่า วิชาเดี่ยวสอนหลายคนและคนเดียวสอนหลายวิชา

1.3 เวลา คาบเวลาไม่เหมาะสมกับเนื้อหา สอนได้ไม่ครบทุกจุดประสงค์

1.4 การประเมินผล ไม่มีมาตรฐานเดียวกัน เกิดความยุ่งยากในการจัดทำข้อสอบ และไม่สะดวกแก่การนิเทศภายใน

2. ความสำเร็จในการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 พบว่า การจัดกระบวนการเรียนการสอนไม่เป็นไปตามที่หลักสูตรพึงประสงค์ เพราะ

2.1 เวลาเรียน เนื้อหาวิชาไม่เหมาะสมกับเวลาที่หลักสูตรกำหนด เช่น วิชา ศิลปะ นาฏศิลป์ และดนตรี แต่เดิมใช้เวลาเรียน 2 คาบเรียน แต่หลักสูตร ปี 2533 นำมาทั้ง 3 วิชารวมกันและยุบเวลาเหลือเพียง 1 คาบเรียน ทำให้การเรียนการสอนต้องพบอุปสรรค เพราะ สอนไม่ทันเนื่องจากแต่ละรายวิชามีจุดประสงค์เฉพาะตัวอยู่มาก ฉะนั้นเวลาเรียนน่าจะเหมือนกับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521

2.2 การเรียนไม่ต่อเนื่อง (วิชาเลือกเสรี) เด็กต้องเลือกเรียนไม่ซ้ำกลุ่มวิชาเดิม เช่น ในวิชา ศ 015 จิตกรรม 1 ที่นักเรียนเรียนไปแล้ว น่าจะเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกเรียน วิชาจิตกรรม 2 ต่อได้ เพื่อนักเรียนจะได้มีพื้นฐานจนเกิดทักษะการเรียนรู้

2.3 สภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ โรงฝึกงาน น่าจะมีโดยเฉพาะ เนื่องจากสื่อ การสอนบางอย่าง จะต้องตั้งตายตัว ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ และน่าจะมีมากกว่า 1 ห้อง เพราะเนื้อหาวิชาต่างกัน

2.4 งบประมาณ ไม่เพียงพอ เพราะมีศิลปะหลายแขนง

2.5 ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญ ผู้ช่วยวิชาการมุ่งเน้นวิชาสามัญมากเกินไป และไม่เข้าใจธรรมชาติของรายวิชา

2.6 ขาดการแนะแนวที่ดี ครูแนะแนวไม่เข้าใจโครงสร้างศิลปะ มักจะนึกเสมอว่า วิชาศิลปะมีความสำคัญน้อย เวลาแนะแนวนักเรียน จึงมุ่งเน้นให้นักเรียนศึกษาต่อในวิชาสามัญ เท่านั้น ฉะนั้นครูแนะแนว น่าจะมีโอกาสเข้าร่วมสัมมนาหรือประชุมกลุ่มร่วมกับวิชาศิลปะบ้าง

2.7 ผู้ปกครอง ผู้ปกครองส่วนใหญ่มักจะไม่สนับสนุนให้เรียนศิลปะ เพราะคิดว่า จบออกมาแล้ว จะไม่มีงานทำ หรือไปศึกษาต่อชั้นสูงไม่ได้

2.8 บุคลากร

- ครูอาจารย์ไม่พอ บางคนสอนไม่ตรงตามวุฒิ
- มีงานพิเศษมากเกินไป ไม่มีเวลาเตรียมการสอนที่ดี
- ไม่ค่อยมีการอบรมสัมมนาบุคลากรด้านวิชาศิลปะ โดยเฉพาะ

2.9 ขาดการนิเทศภายใน ในเรื่องของโครงการสอน แผนการสอน จุดประสงค์ ของการเรียนรู้ การติดตามผลและประเมินผล การมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ การดำเนินงาน ที่เป็นระบบ

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2534 : 257-259) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาระดับประถม มัธยมและอาชีวศึกษาของไทยในทศวรรษหน้าที่สอดคล้องกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร (documentary research) โดยการรวบรวมเอกสารข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง ห้องสมุดต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และนำมาสังเคราะห์เพื่อสรุปเป็นประเด็นตามที่ต้องการ ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในระบบโรงเรียนในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2535-2545) ดังนี้

#### 1. นโยบายและจุดหมายของการมัธยมศึกษา มีแนวโน้มดังนี้

- 1) จัดการมัธยมศึกษาให้เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน โดยขยายการศึกษาภาคบังคับถึงระดับมัธยมศึกษาและให้ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกัน
- 2) จัดการมัธยมศึกษาให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน
- 3) มุ่งจัดการศึกษาให้เยาวชนมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตนเอง สังคมและนำไปสู่การพัฒนาประเทศ
- 4) จัดการมัธยมศึกษาให้สามารถพัฒนาเยาวชนให้เต็มความสามารถของแต่ละบุคคล
- 5) มุ่งเน้นให้เยาวชนมีความรู้พื้นฐาน มีทักษะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสามารถใช้และสร้างเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

#### 2. หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

##### 2.1 หลักการ

- 1) เป็นหลักสูตรที่ให้การศึกษาทั่วไป อันเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบสัมมาชีพตามความสามารถและความสนใจ มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะและประสบการณ์ในการประกอบอาชีพครบวงจรและมีรายได้ระหว่างเรียน
- 2) เป็นหลักสูตรที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ตลอดชีวิต



3) เป็นหลักสูตรที่มุ่งจัดมวลประสบการณ์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีคุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนมีความสามารถในการปรับตัวให้รับกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2.2 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร แนวโน้มของจุดมุ่งหมายในหลักสูตร จะมีลักษณะ ดังนี้

- 1) เพื่อให้ให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตนเอง สังคม และนำไปสู่การพัฒนาประเทศ
- 2) เพื่อให้นักเรียนมีทักษะในการค้นคว้าเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีความสามารถในการใช้ทักษะกระบวนการ
- 3) เพื่อให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
- 4) เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้สามารถใช้และสร้างเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม รู้จักอนุรักษ์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด
- 5) เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในอาชีพ มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ครอบงำและมีรายได้ระหว่างเรียน

### 2.3 โครงสร้างของหลักสูตรมัธยมศึกษา

โครงสร้างของหลักสูตรมัธยมศึกษาในอนาคต จะแบ่งเป็นรายวิชาออกเป็น 2 ลักษณะ เช่นเดียวกับหลักสูตรมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ดังนี้

- 1) วิชาหลัก เป็นรายวิชาที่เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม นักเรียนบางคนจะต้องเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งวิชาเหล่านี้จะเน้นความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น
- 2) วิชาเลือก เป็นรายวิชาที่ส่งเสริมความรู้ ทักษะ ตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น รายวิชาเหล่านี้จะมีทั้งที่สร้างขึ้นจากหน่วยงานกลาง และผู้ใช้หลักสูตรสร้างขึ้นเองตามความเหมาะสมของผู้เรียนและสภาพท้องถิ่น

2.4 กระบวนการเรียนการสอน แนวโน้มของกระบวนการเรียนการสอนจะเปลี่ยนแปลงไปอีกระดับหนึ่ง กล่าวคือ ครูจะเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้บอกความรู้ให้

นักเรียน เป็นผู้จัดการให้นักเรียนได้เรียนรู้จากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ หรือเรียนด้วยตนเอง และส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดค้นคว้า ทดลอง ฝึกปฏิบัติ และสามารถใช้กระบวนการกลุ่ม และกระบวนการแก้ปัญหาในการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กาญจน์ ภาคสุวรรณ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการสอนแบบทักษะกระบวนการสำหรับวิชาศิลปะกับชีวิต ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ นักเรียน ชั้น ม.2 โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย ปีการศึกษา 2535 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนการสอนเรื่องการวิจารณ์ผลงานศิลปะและการออกแบบสัญลักษณ์แบบประเมินตนเอง (สำหรับนักเรียน) แบบประเมิน (สำหรับครู) และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า ผลของการสอนแบบทักษะกระบวนการวิชาศิลปะกับชีวิตเรื่อง การวิจารณ์ผลงานศิลปะ นักเรียนประเมินตนเองว่าเกิดการเรียนรู้ในระดับปานกลาง ครูประเมินนักเรียนว่าเกิดการเรียนรู้ในระดับมาก และเรื่องการออกแบบสัญลักษณ์ พบว่า นักเรียนประเมินตนเองว่าเกิดการเรียนรู้ในระดับมาก ครูประเมินว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้ในระดับมากเช่นเดียวกัน และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนสอบก่อนเรียน และหลังเรียนพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิช ดาแก้ว (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2438-2535 เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ของสถาบันต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2438-2535 เป็นลักษณะวิธีการวิจัยเชิงเอกสารผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษา ยุคการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2521-2535)มีการประกาศใช้หลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 2 ฉบับ คือ หลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521-2533 ได้รับการพัฒนามากขึ้นตามลำดับ โดยได้ระบุจุดมุ่งหมายไว้ 2 ลักษณะ คือ จุดมุ่งหมายที่ระบุเป็นจุดประสงค์ทั่วไปของกลุ่มวิชา และจุดมุ่งหมายที่เป็นจุดประสงค์เฉพาะรายวิชา ซึ่งเป็นการระบุจุดมุ่งหมายในระดับหมวดวิชา และในระดับวิชา โดยเน้นใน 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย

2. เนื้อหาสาระของหลักสูตร โครงสร้างเนื้อหาสาระของหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521-2535 ได้รับการพัฒนามากขึ้นเช่นเดียวกับส่วนอื่น ๆ ของหลักสูตร ลักษณะการจัดเนื้อหาสาระในยุคนี้นี้เป็นการจัดเนื้อหาแบบหลักสูตรแกนกลาง ตามลักษณะการจัดเนื้อหาแบบหมวดวิชาที่ใช้วิชาเป็นแกนกลาง เนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพและกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ มีวิชาบังคับและวิชาเลือก การระบุเนื้อหาวิชามีความสมบูรณ์ในตัวเอง และสามารถเชื่อมโยงความรู้ซึ่งกันและกันได้

3. กระบวนการเรียนการสอน มีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนอย่างชัดเจน คือ การจัดการเรียนการสอน ได้นำนวัตกรรมทางการศึกษาเข้ามาใช้อย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านกระบวนการสอนและสื่อการสอน กระบวนการสอนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ การสอนโดยใช้ครูเป็นศูนย์กลางและโดยใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนวัตกรรมการสอนที่ใช้ คือ การสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ และการใช้สื่อใหม่ ๆ ทางด้านเทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ วีดีโอ เป็นต้น อุปกรณ์การเรียนมี 2 อย่าง คือ วัสดุประกอบการเรียน ซึ่งได้แก่ เอกสารสิ่งพิมพ์ หนังสืออ่านประกอบ และแบบเรียน ซึ่งมีการจัดทำขึ้นเป็นครั้งแรกในหลักสูตร พ.ศ. 2521-2535 วัสดุสำหรับประกอบกิจกรรมกำหนดให้ยึดลักษณะของกิจกรรมเป็นหลัก เช่น กระดาน กระดาษ สี และวัสดุท้องถิ่น ฯลฯ

4. การประเมินผล มีการประเมินผล 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านกิจกรรมและความรู้ความเข้าใจ การประเมินผลกิจกรรม กำหนดสิ่งที่ประเมินไว้ 2 ส่วน คือ พฤติกรรมและผลงานการประเมินพฤติกรรม คือ การประเมินพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนในแต่ละ

กิจกรรม และหลักสูตรศิลปศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 เน้นพฤติกรรมเชิงทักษะ กระบวนการ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ การประเมินผลงาน คือ การพิจารณาผลงานในแต่ละกิจกรรมว่าตอบสนองกับพฤติกรรมการพิจารณาผลงานในแต่ละกิจกรรมว่าตอบสนองกับพฤติกรรมที่แสดงออกหรือไม่ การประเมินผลด้านความรู้ความเข้าใจ ใช้วิธีการประเมิน โดยใช้แบบทดสอบชนิดต่าง ๆ เช่น แบบปากเปล่า แบบอัตนัย และแบบปรนัย การตัดสินผลการเรียนเป็นการตัดสินรายวิชาแบ่งการประเมินออกเป็น 5 ระดับ คือ ดีมาก ดี ปานกลาง ผ่าน และต่ำกว่าเกณฑ์ และแบ่งระยะเวลาการประเมินออกเป็น 3 ระยะ คือ การประเมินผลก่อนเรียน การประเมินผลระหว่างเรียน และการประเมินผลหลังเรียน

ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ (2538 : 63-64) ได้ทำการประเมินผลการใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร 1 คน และครูผู้สอนกลุ่มวิชาต่าง ๆ อีก 8 กลุ่มวิชา ๆ ละ 1 คน ในโรงเรียนสังกัด กรมสามัญศึกษาที่กระจายไปตามภูมิภาคและเขตการศึกษาต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 696 โรงเรียน แยกเป็นโรงเรียนที่อยู่ในโครงการโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา 196 โรงเรียนและโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 500 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจข้อมูลทั่วไป แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตการสอน สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับศิลปศึกษามีดังนี้

## 1. โครงสร้างหลักสูตร

1.1 หลักการของหลักสูตรศิลปะกับชีวิต รายวิชาบังคับและเลือกเสรี เน้นต่างกันในเรื่องต่อไปนี้ (คะแนนเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ 3 ขึ้นไป ทั้งโรงเรียนทั่วไปและโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร)

- สอนให้รักศิลปะ ให้ชื่นชม สำรวจความถนัด
- สอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
- สอนเน้นกระบวนการ
- สอนโดยใช้วัสดุท้องถิ่น

1.2 คำอธิบายรายวิชาศิลปะกับชีวิต (ศ 101-306) มีจุดประสงค์และเนื้อหามากเกินไป ไม่สัมพันธ์กับคาบเวลาที่หลักสูตรกำหนดให้ทั้ง 6 รายวิชา

## 2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

### 2.1 การจัดทำแผนการสอนวิชาศิลปะกับชีวิตจากคำอธิบายรายวิชา

ศ 101-306 และความสัมพันธ์กับคาบเวลาทั้ง 6 รายวิชาที่หลักสูตรกำหนดให้ จากผลการประเมินพบว่าค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ 2 กว่า ค่อนข้างน้อย ซึ่งสอดคล้องกับคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวที่ได้รับคำตอบเป็นส่วนใหญ่ว่า เนื้อหากิจกรรมเสนอแนะของจุดประสงค์ในคำอธิบายรายวิชาศิลปะกับชีวิต 1-6 ค่อนข้างมาก และไม่สามารถสอนให้บรรลุจุดประสงค์กับคาบเวลาที่กำหนดให้

2.2 การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนจัดตามความถนัดของผู้สอนที่จบมาทางด้านนั้น ๆ เพราะจะสัมพันธ์กับการจัดวิชาเลือกเสรี เพื่อเรียนต่อ ม.ปลายและการประกอบอาชีพ

2.3 การจัดการเรียนการสอนศิลปะกับชีวิต ได้มีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ด้านศิลปศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

- |                              |                                    |
|------------------------------|------------------------------------|
| - การพิมพ์ภาพซิลค์สกรีน      | - ดนตรีสากล ดนตรีไทย พิณรำ         |
| - การเขียนภาพลายไทย ภาพสีน้ำ | - การปั้นปูนซีเมนต์ การปั้นดินเผา  |
| - สื่อการสอนแบบใหม่ ๆ        | - การทำเครื่องหนัง                 |
| - การออกแบบ จิตรกรรม         | - รำกลองยาวมาตรฐาน                 |
| - งานกระดาษ                  | - การสานหมวกโบราณ สานตระกร้าไม้ไผ่ |

## 3. ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

3.1 ครูผู้สอนไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ของรายวิชาศิลปะกับชีวิต (ศ 101-306) เนื่องจากเหตุผลต่อไปนี้

- ครูบางคนไม่ได้เรียนจบมาโดยตรงด้านศิลปศึกษา ทำให้สอนไม่ได้
- ให้เนื้อหาที่ยากเกินไปและมากเกินไป ไม่เพียงพอกับคาบเวลาที่กำหนด

3.2 ครูผู้สอนไม่สามารถนำจุดประสงค์ของรายวิชาศิลปะกับชีวิต ไปเขียนเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ เพราะจุดประสงค์ของรายวิชาศิลปะกับชีวิต ไม่ได้มีการระบุไว้ชัดเจนว่าต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไรบ้าง

## 2. งานวิจัยในต่างประเทศ

Lewis (1979 : 3707-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Development and Demonstration of an Art Curriculum Model for Secondary Education” ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อออกแบบ รูปแบบของหลักสูตรวิชาศิลปะศึกษา ในชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งประกอบด้วยจุดประสงค์ของการเรียนการสอนในวิชาศิลปะศึกษา ที่สัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา ที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสอดคล้องกับความต้องการและวัยของผู้เรียน ซึ่งเป็นวัยรุ่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย การศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง ประวัติความเป็นมาของหลักสูตรที่มีอิทธิพลต่อเป้าหมายของวิชาศิลปะศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ศึกษาบทความที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายในปัจจุบัน พร้อมทั้งศึกษาความต้องการพื้นฐานมนุษย์และวัยรุ่น วิเคราะห์สถานภาพปัจจุบันของหลักสูตรวิชาศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในด้านโครงสร้าง รูปแบบและเป้าหมายของหลักสูตรว่ามีความเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เกณฑ์ในการประเมินผลรูปแบบของหลักสูตรที่สร้างขึ้นต้องพิจารณาในเรื่องโครงสร้าง และจุดประสงค์ของหลักสูตรว่าจะต้องตอบสนองความต้องการของวัยรุ่นที่สอดคล้องกับทฤษฎีทางการศึกษา และโครงสร้างของหลักสูตร ควรยืดหยุ่นเพียงพอที่ครูและนักเรียน สามารถนำหลักสูตรไปใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน

Thorburn (1982 : 2983-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “The Place of Teacher Attitude in Curriculum Design : A Case Study of How Art Teachers in New Zealand Primary and Secondary School Views Their Role” ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อพิจารณาถึงสถานภาพของการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยพิจารณาความคล้ายคลึงกันและความแตกต่างกัน ทั้งนี้ เพื่อการออกแบบ รูปแบบของหลักสูตร และเพื่อหาหนทางในการกำหนดและวางแผนในการจัดการศึกษาด้านศิลปะศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบต่อทิศทางในการพัฒนาหลักสูตรศิลปะศึกษา เป็นปัญหาที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขในการเรียนการสอนในชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา คือ ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึง

ความสอดคล้องกันของจุดประสงค์ของวิชาศิลปะศึกษากับสภาพแวดล้อมในสังคม ความสอดคล้องกันของทัศนคติของครูประถมศึกษา กับครูมัธยมศึกษา ความสอดคล้องกันของทฤษฎีและการปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะศึกษา

แบ็คเวลล์ (Blackwell 1984 : 2330-A อ้างถึงในสังคทองมี 2534) ทำการวิจัยเรื่อง “A Longitudinal Study of the Long Term Effectiveness of A High School Visual Arts Program” ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาสัมฤทธิ์ผลตามความยาว (Longitudinal) ของโปรแกรมทัศนศิลป์ในระดับมัธยมศึกษา ตัวอย่างประชากร ประกอบด้วย ผู้จบการศึกษาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาดาคูลา (Dacula Highschool) รัฐจอร์เจีย ระหว่างปี 1971-1982 ข้อมูลถูกรวบรวมเอาไว้ในรูปของแบบสอบถาม ซึ่งออกแบบเพื่อศึกษาที่เกี่ยวกับทัศนคติต่อวิชาทัศนศิลป์ในระดับมัธยมศึกษาที่มีเกี่ยวกับคุณค่า ส่วนดีและสิ่งที่บกพร่องในการสอนวิชาทัศนศิลป์ผลของการวิจัย พบว่า

1. การสอนวิชาทัศนศิลป์ สามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการและการแสดงออก
2. ทักษะทางศิลปะมีคุณค่าและมีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของวัยรุ่น
3. การสอนวิชาทัศนศิลป์ สามารถปลูกฝังพัฒนาการของความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และการยอมรับตนเองของผู้เรียน
4. การสอนวิชาทัศนศิลป์ สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ และมีความชื่นชมเพลิดเพลินในการดูงานศิลปกรรม
5. การสอนวิชาทัศนศิลป์ มีอิทธิพลในการผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนและซื้อผลงานศิลปกรรมในโอกาสต่อไป

Alghamedy(1986 : บทคัดย่อ)ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Investigation of Conditions Affecting Art Teacher Preparation and Art Education Curriculum Implementation in Saudi Arabia” วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ เพื่อสำรวจและค้นพบปัญหาปัจจุบัน ที่ควรจัดการศึกษาด้านศิลปะศึกษาในประเทศซาอุดีอาระเบีย การวิจัยครั้งนี้เกี่ยวข้องกับประเด็นต่อไปนี้ (1) สภาพการใช้หลักสูตรการสอนและการฝึกปฏิบัติของภาควิชาศิลปะศึกษาของมหาวิทยาลัยอัม-อัล-คูรา (Umm-AL-Oura) เมืองมักคา (Makkah) (2) ระบบที่ช่วยสนับสนุนการสอนของภาควิชาศิลปะศึกษา ซึ่งได้แก่ เครื่องอำนวยความสะดวก เครื่องมือ

ตำรา และหนังสืออ้างอิง (3) ความสัมพันธ์ในปัจจุบันระหว่างการเตรียมครูศิลปะ และการสอนศิลปะในโรงเรียนมัธยม (4) ปัญหาทั่วไปที่ครูศิลปะเผชิญอยู่อันเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมด้านการศึกษาและสังคม (5) ประสิทธิภาพของโปรแกรมศิลปศึกษาในการพัฒนาความเข้าใจและความซาบซึ้งในศิลปะ ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ได้มาจาก (1) การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยและอาจารย์ในภาควิชาศิลปศึกษา (2) เอกสารราชการเกี่ยวกับศิลปศึกษาในประเทศ (3) การวิจัยสำรวจความคิดเห็นบุคคล 5 กลุ่ม คือ อาจารย์ บัณฑิตทางศิลปศึกษา ศึกษานิเทศก์ด้านศิลปะ ครูสอนด้านศิลปะและผู้อาวุโสทั่วไป การวิเคราะห์ข้อมูลมี 2 ตอนคือ (1) วิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติและรายงาน (2) อภิปรายข้อมูลแบบบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า

(1) มีความจำกัดในด้านเนื้อหาวิชาที่ใช้ในการเตรียมครูศิลปะ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการขาดแคลนตำราเรียน เอกสารอ้างอิงและบุคลากรที่มีคุณสมบัติพอสำหรับรับผิดชอบการสอน

(2) การจัดวิชาที่ต้องฝึกในห้องปฏิบัติการ (Studio) กับวิชาที่ไม่ต้องฝึกในห้องปฏิบัติการในโปรแกรมการศึกษายังไม่สมดุล

(3) บัณฑิตทางศิลปศึกษามุ่งการศึกษาไปโดยมีความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปศึกษาอิสลามในขอบเขตจำกัด

(4) เป้าหมายและจุดมุ่งหมายของศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ระบุไว้ในคู่มือหลักสูตรศิลปศึกษาไม่ชัดเจนสำหรับครูศิลปะ และไม่สามารถปฏิบัติได้สำเร็จ

(5) การสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาจำกัดอยู่เพียงการผลิตงานศิลปะ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนเช่นเดียวกับการเตรียมครูศิลปะ

(6) ศิลปศึกษา ในฐานะที่เป็นสาขาวิชาหนึ่งของการศึกษา ยังคงถูกมองว่าเป็นวิชาที่ไม่สำคัญในการเรียนรู้ทั้งจากทัศนะของคนทั่วไปและในวงการศึกษา ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงและพัฒนาศิลปศึกษาในชาอูดีอาระเบียในอนาคต



Shubert (1987) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Toward A Framework for a Southwest American Indian Secondary Art Education Curriculum” วัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่องนี้ เพื่อพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาสำหรับชาวอเมริกันอินเดียนทางตะวันตกเฉียงใต้ของอเมริกา ในกระบวนการวิจัยได้ใช้ข้อมูล 5 ด้านคือ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การศึกษาเนื้อหาหลักสูตรศิลปะระดับท้องถิ่นและระดับรัฐ การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการรายงานผลจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ที่พิจารณาเนื้อหาหลักสูตร

วิธีการวิจัยใช้วิธีสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างรูปแบบใหม่ ซึ่งทำให้สามารถพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรศิลปศึกษาสำหรับชาวอินเดียนได้อย่างเหมาะสม

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเลือกจากนักการศึกษาที่มีความรู้และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้ชาวอินเดียน และจัดศิลปศึกษา รวมทั้งนักการศึกษาด้านพัฒนาหลักสูตรในภูมิภาคแถบนั้น (เนวาดา ยูทาห์ นิวแม็กซิโก แคลิฟอร์เนีย แอริโซน่า) และในท้องถิ่น (เมซ่า ฟีนิกซ์ สกอตต์เดล เทมป์) รวมถึงในค่ายอินเดียนซอลท์บทรिवเวอร์ไพมา (Salt River Pima) และฟอร์ท แมคโดเวล (Ft. McDowell)

จากการสัมภาษณ์พบว่าไม่มีหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาสำหรับอินเดียน จึงได้รวบรวมรายชื่อวิชา 67 วิชาที่น่าจะจัดไว้ในหลักสูตรศิลปสำหรับชาวอินเดียน และให้ผู้เชี่ยวชาญตัดสินคุณค่าโดยใช้มาตราการประเมินค่าของลิเคอร์ต วิชาต่างๆ ที่พบว่าสำคัญที่สุดได้ถูกจัดเข้าไว้ในโครงสร้างหลักสูตรเป็นวิชาแกนในหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาสำหรับชาวอินเดียน

ในการใช้หลักสูตรใหม่ในชุมชนอินเดียนนั้น ได้เลือกรูปแบบเอสเพอแรนซา (Esperanza Model) เพื่อให้ชาวอเมริกันได้มีส่วนร่วมในการนำวัฒนธรรมประยุกต์เข้าไปในหลักสูตร อีกขั้นหนึ่งก็คือการสร้างแบบสอบถามระดับภูมิภาค ทั้งนี้ถ้าหลักสูตรนี้สามารถใช้ได้กับชาวอินเดียน ทุกเผ่าแล้ว จะต้องสุ่มตัวอย่างประชากรให้กว้างขวางและทั่วถึงโดยใช้แบบสอบถามระดับภูมิภาคนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนั้นแบบสอบถามระดับภูมิภาคจะประกอบด้วยคำถามและข้อคิดเห็นที่ออกแบบ เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจกรรมหลักสูตรที่ต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มเติม เปลี่ยนแปลง หรือการดึงชาวอเมริกา

ทั่วประเทศเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้ต้องเน้นว่าการวิจัยครั้งนี้ไม่ใช่เป็นการสิ้นสุดแต่เป็นการเริ่มต้น

Hashim (1989) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “a Balanced Art Education Curriculum for the Secondary Schools of Malaysia” มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรศิลปศึกษาที่ใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 จนถึงปัจจุบัน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของประเทศมาเลเซีย เนื่องจากหลักสูตรดังกล่าวนี้ใช้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 ยังไม่เคยได้มีการทบทวนหรือปรับปรุงแต่อย่างใด การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบหลักสูตร 3 รูปแบบของอเมริกา แล้วเปรียบเทียบกับหลักสูตรศิลปศึกษาความคิดเห็นและข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน สำหรับออกแบบหลักสูตรศิลปศึกษาที่จะนำไปใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของมาเลเซีย รูปแบบหลักสูตร 2 รูปแบบที่กล่าวถึงในการวิจัยนี้ ได้มาจากงานเขียนของจูน แมคฟี (June Mcfee) และอาร์เธอร์เอฟแลนด์ (Arthur Efland) ส่วนรูปแบบที่สาม คือ รูปแบบที่เรียกว่า “ศิลปศึกษาที่เน้นเนื้อหาวิชา” (Discipline-Based Art Education-DBAE)

ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรศิลปศึกษาของประเทศมาเลเซีย จำเป็นต้องมีการปรับปรุงอย่างมาก เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคม และเป้าหมายของการศึกษาในปัจจุบัน ต้องมีการทบทวนและวิเคราะห์จุดอ่อนตามสภาพความต้องการและเป้าหมายในปัจจุบันและจากรูปแบบหลักสูตรของอเมริกาทำให้ได้ค้นพบเป้าหมายที่เหมาะสมกับรูปแบบหลักสูตรศิลปรูปแบบใหม่สำหรับมาเลเซีย เป้าหมายดังกล่าว ได้แก่ ความเจริญงอกงามทางด้านศิลปะของนักเรียนแต่ละบุคคล ความเข้าใจศิลปะและความงอกงามด้านศิลปะในสังคมและชุมชน การดำรงชีวิต ตลอดจนความเจริญงอกงามและการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านศิลปะของชาติ เป้าหมายเหล่านี้ มีคุณค่าต่อนักเรียนของมาเลเซียในยุคที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกำลังก้าวหน้าอยู่ภายในสังคมที่มีหลายเชื้อชาติ และหลายวัฒนธรรม คุณค่าเหล่านี้เป็นเสมือนเครื่องมือที่นำไปสู่การพัฒนา วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติ

รูปแบบหลักสูตรที่ผู้วิจัยสร้างขั้นนั้น ใช้วิธีการผสมผสานเนื้อหาและขอบเขตของหลักสูตรได้จากเป้าหมาย 3 ประการ และอยู่ในขอบเขตแนวคิดทฤษฎี 4 ประการ คือ การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) การประชาสัมพันธ์ทางสังคม (Social-Interaction) การยึดบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Person-centered) และกระบวนการป้อน

ข้อมูล (Information-processing) นอกจากนี้รูปแบบของผู้วิจัย ยังได้มาจากการพิจารณาวิธีการและความคิดเห็นของกลุ่มนักวิชาการด้านศิลปะ เช่น จิตรกร นักออกแบบ นักวิจารณ์ศิลปะ นักประวัติศาสตร์ศิลปะ นักสุนทรียศาสตร์ นักมนุษยศาสตร์ด้านวัฒนธรรม หลักสูตรดังกล่าว ถือว่าเป็นหลักสูตรที่สมดุล หมายถึง การรวมวิธีการผลิตงานศิลปะกับการมีปฏิริยาตอบสนองต่องานศิลปะเข้าไว้ในการสอนศิลปะ และหมายถึงหลักสูตรศิลปศึกษาที่สามารถสนองความต้องการของนักเรียนทุกกลุ่มเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่รวมกันเป็นสังคมมาเลเซีย

Annette (1990) ได้ทำการวิจัยเรื่อง A Cognitive Based-Model for Secondary Art Education Curriculum) การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างรูปแบบของหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยเน้นกระบวนการด้านความรู้ความเข้าใจ การรับรู้ด้านทัศนศิลป์ และการเชื่อมโยงความจำที่สัมพันธ์กับการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งรูปแบบหลักสูตรดังกล่าวนี้ จะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกรอบแนวคิดพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจ ซึ่งนักการศึกษาด้านศิลปะอาจนำไปใช้ในการพัฒนาโปรแกรมการสอนทัศนศิลป์ที่เน้นกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ในชั้นเรียนศิลปะ การออกแบบหลักสูตรเชิงพัฒนานี้ อาจนำไปใช้กับหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีอยู่แล้ว หรือนำไปใช้เป็นวิชาเลือกใหม่ก็ได้ การเขียนรูปแบบหลักสูตรนี้ จะเขียนในลักษณะคำอธิบายเพื่อให้ครูผู้สอนวิชาศิลปะ สามารถออกแบบหลักสูตรศิลปะแบบเฉพาะเจาะจงภายใต้กรอบแนวคิดของหลักสูตรโดยที่ยังคงรักษาลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละโปรแกรมการศึกษาไว้ได้ ข้อมูลที่นำเสนอไว้ในวิสัยทัศน์การรับรู้ด้านทัศนศิลป์ และการเชื่อมโยงความจำ เหล่านี้เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการบรรณาธิการกิจผลงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์จำนวนมาก ข้อมูลที่นำมาย่อให้กระทัดรัดนี้ สามารถนำไปสอนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาได้เลย โดยที่ครูผู้สอนไม่จำเป็นต้องทำการวิจัยเพิ่มเติม รูปแบบหลักสูตรศิลปศึกษาที่เน้นความรู้ความเข้าใจนี้ ทำให้นักเรียนทุกคนเรียนทัศนศิลป์ โดยอาศัยการเข้าใจกระบวนการด้านความรู้ความเข้าใจที่สัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการสอนที่นอกเหนือไปจากการสอนเนื้อหาและเทคนิคศิลปะ โดยที่รูปแบบหลักสูตรนี้ จะเกี่ยวข้องกับความคิดรวบยอดและจุดประสงค์ที่สำคัญ ๆ ที่มีผลต่อความเจริญเติบโตและการพัฒนาเชิงความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยตรง

Kumyuen (1990) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “Teachers Perception and Use of the Draft Provincial Art Curriculum Guide (grade 7-9) in Newfoundland and Labrador; A Case Study” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการรับรู้ของครูและการใช้ร่างแนวการใช้หลักสูตรศิลปะระดับจังหวัด (ระดับชั้นปีที่ 7-9) ในนิวฟาวแลนด์และลาบราดอร์ ซึ่งร่างแนวการใช้หลักสูตรศิลปะระดับจังหวัดนี้ ได้รับการพิจารณาทบทวนจากคณะครูศิลปะ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ในโปรแกรมการสอนศิลปะของนิวฟาวแลนด์และลาบราดอร์ การศึกษาวิจัยนี้ ใช้กลุ่มตัวอย่างครูศิลปะ จำนวน 84 คน และจากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ครู 2 คน เปิดเผยว่า แนวการใช้หลักสูตรศิลปะระดับจังหวัดนี้ ให้ประโยชน์ค่อนข้างน้อยสำหรับครูศิลปะที่มีประสบการณ์/ภูมิหลังด้านศิลปะไม่มาก ในขณะที่เดียวกันก็มีแหล่งค้นคว้าอ้างอิงที่สนับสนุนครูผู้สอนศิลปะ น้อยมากด้วย ดังนั้นการพัฒนาร่างแนวการใช้หลักสูตรศิลปะดังกล่าวนี้ จึงมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสภาพการณ์ที่ครูมีแหล่งค้นคว้าอ้างอิง ไม่เพียงพอแก่การนำหลักสูตรไปใช้ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ จะช่วยไขปัญหาและประเด็นต่าง ๆ ของศิลปศึกษาให้มีความกระจ่างยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น โครงสร้างบังคับ การเตรียมเวลาที่ใช้สอน และแหล่งค้นคว้าอ้างอิงทางศิลปะ เป็นต้น ผู้ประสานงานการสอนศิลปะ ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ จะต้องจัดทำแนวการใช้หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่ครูผู้สอนในท้องถิ่นห่างไกลของนิวฟาวแลนด์ ต้องเผชิญกับความขาดแคลนทั้งในด้านแหล่งค้นคว้าอ้างอิง และภูมิหลังด้านศิลปะของตัวครูผู้สอนเองด้วย

Michele (1993) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Development and Use of Visual Art Port Folio Scoring Procedures Implemented by The California Art Education Association Student Assessment Project” การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเอกสารระเบียบแฟ้มสะสมผลงานทัศนศิลป์ที่ใช้ในการประเมินผลการเรียนนักเรียนในปี ค.ศ.1992-1993 ของสถาบันศิลปศึกษาแคลิฟอร์เนีย โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ ซึ่งมีสมมติฐาน ดังต่อไปนี้

1. ระดับคะแนนใด จะเป็นระดับคะแนนที่ยอมรับ เมื่อแฟ้มสะสมผลงานศิลปศึกษา มีระดับคะแนน 2 ตัว ที่เป็นอิสระต่อกัน

2. ระดับคะแนนในแฟ้มสะสมผลงานศิลปะศึกษา ที่จะมีประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของนักเรียนและความก้าวหน้าในวิชาทัศนศิลป์ : แหล่งข้อมูลสำคัญ การสังเกต การสัมภาษณ์ การตอบคำถาม การบันทึกโครงการ และรายงานการวัดผล

มาตรฐานศิลปะศึกษาแห่งชาติและการประเมินผลศิลปะแห่งชาติ ได้มีความเห็นพ้องกันว่า ควรจะได้มีการพัฒนาเรื่องการประเมินผลระบบใหม่ โดยให้อยู่ในความรับผิดชอบของ Senate Bill 662 ดังนั้น ในระหว่างปี 1990-1993 ประมาณ 50% ของครูระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายในแคลิฟอร์เนีย ได้มีส่วนร่วมในโครงการ CAEA ซึ่งเป็นโครงการประเมินผลนักเรียน ซึ่งเริ่มทดลองกับวิชาทัศนศิลป์ โดยศึกษากระบวนการและการประเมินผลจากแฟ้มสะสมผลงานในชั้นเรียนของนักเรียนเกรด 1-12 ในการดำเนินการนี้ ได้มีการพัฒนาในเรื่องคุณสมบัติของ Port Folio เกณฑ์ของระดับคะแนนคำอธิบายกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และระเบียบการให้คะแนน รวมทั้งมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติงานของนักเรียน ซึ่งศึกษาข้อมูลจากข้อขายของวิชาทัศนศิลป์ และศิลปะการแสดง สำหรับโรงเรียนของรัฐ และโครงการ Art Propel จาก Harvard University

ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การทำคะแนนใน Port Folio สำหรับทัศนศิลป์ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ระดับคะแนนของแฟ้มสะสมผลงานทัศนศิลป์ ที่คะแนน 101 เป็นระดับคะแนนที่ยอมรับ สำหรับ เกรด 4-12 อยู่ในระดับดี โดยมีค่าความสัมพันธ์ที่ระดับ .86 - .58 ค่าของ Kappa จาก .45 - .39 และผลของคะแนนในระดับประถมศึกษาไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับเท่ากับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย นอกจากนี้รายงานของผู้ร่วมโครงการ ชี้ให้เห็นความสำคัญในเรื่องความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์สำหรับการให้คะแนน การใช้ Port Folio ในการประเมินผล และในกระบวนการฝึก การนำไปใช้ในการวิจัยอนาคต รวมทั้งการศึกษาตัวอย่าง Port Folio การตรวจสอบของกระบวนการฝึก และกระบวนการกำหนดมาตรฐาน รวมทั้งผลกระทบของการใช้ Port Folio วิชาทัศนศิลป์ในชั้นเรียน และการทดลองใช้ในหลาย ๆ ท้องถิ่น

## บทความในต่างประเทศ

Hubbard Guy and Greh Deborah (1991 : 18-24) ได้สรุปรายงานของกลุ่มสนใจพิเศษเรื่องการใช้คอมพิวเตอร์ในการศึกษาของสมาคมคอมพิวเตอร์โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ นักวิชาการศิลปะมีความรู้ในเรื่ององค์ความรู้และทักษะเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ที่ครูศิลปะก่อนประจำการต้องการและมีความจำเป็นต้องเรียนรู้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. เรื่องเกี่ยวกับศิลปะและเรื่องที่จะสอนในคณะวิจิตรศิลป์ (Fine Art Faculty) ซึ่งมีเนื้อหาหลัก 2 เรื่อง คือ หลักการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อสร้างสรรค์งานศิลปะ และความเข้าใจเรื่องสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) เมื่อใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อของศิลปะ

2. เรื่องเกี่ยวกับศิลปะและเรื่องที่จะสอนในคณะศิลปศึกษา (Art Education Faculty) ซึ่งมีเนื้อหาหลัก 4 เรื่อง คือ ความรู้เรื่องฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์ที่เหมาะสมแก่การสอนศิลปะในโรงเรียน การใช้คอมพิวเตอร์เพื่อความก้าวหน้าในการสอนศิลปะ วิธีการที่จะใช้คอมพิวเตอร์ในชั้นเรียน และวิธีการใช้คอมพิวเตอร์ในการรวมการศึกษาศิลปะเข้ากับวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตร

การเรียนรู้ทั้งหมดนี้ ครูก่อนประจำการจะต้องมีทักษะพื้นฐานในการใช้คอมพิวเตอร์และประสานความร่วมมือกับสาขาอื่น ๆ เพื่อให้ครูศิลปะได้รวมความรู้ความเชี่ยวชาญของตนเอง เข้ากับทักษะความเชี่ยวชาญของนักพัฒนาและฝ่ายช่างที่จะสนับสนุนกันต่อไป ซึ่งผู้เขียนได้แสดงทัศนะว่า ผลรายงานการประชุมดังกล่าวนี้ จะต้องใช้เวลาในการพิมพ์เผยแพร่คงมีการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าของการใช้คอมพิวเตอร์ไม่มากนักน้อย แต่เนื้อหาก็คงคล้าย ๆ กัน สิ่งที่สำคัญ คือ ครูศิลปะเกิดความแน่ใจว่านักเรียนของตนได้ถูกฝึกและสอนมาพร้อมที่จะเป็นครูหรือนักการศึกษา ซึ่งรวมถึงความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ได้อย่างดี

Schonau W.Diederik (1994 : 31-39) ได้กล่าวถึงรายงานของ NAEA เรื่อง Towards Civilization เกี่ยวกับการประเมินผลวิชาทัศนศิลป์ในประเทศเนเธอร์แลนด์ว่า ครู นักการศึกษาและนักวิจัย จำนวนมาก มีความสนใจเรื่องการประเมินผลวิชาทัศนศิลป์ในเชิงปฏิบัติกันมาก

ในประเทศเนเธอร์แลนด์ เมื่อ 25 ปีที่แล้ว วิชาศิลปะถือว่าเป็นวิชาสอบไล่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และเตรียมอุดมศึกษา นักเรียนมี

1 วิชาของทัศนศิลป์ (ศิลปะ 2 มิติ ศิลปะ 3 มิติ และสิ่งทอ) เป็นวิชาหลักสำหรับ นักเรียนจะต้องผ่านการสอบภายในโรงเรียนของตน โดยการให้คะแนนของครูตนเอง การสอบภายในโรงเรียน เป็นการให้คะแนนครึ่งหนึ่งของคะแนนทั้งหมด และการให้คะแนนการสอบระดับชาติ จะกระทำโดยครูของนักเรียนร่วมกับครูจากโรงเรียนอื่น ซึ่งแต่เดิมนั้น การสอนศิลปะให้ความสำคัญกับวิชาปฏิบัติงานศิลปะ ดังนั้น เมื่อวิชาศิลปะมีการสอบไล่ทั่วประเทศเช่นเดียวกับวิชาอื่น ๆ ซึ่งมีการประเมินผลโดยการสอบข้อเขียน วิชาศิลปะจึงจำเป็นต้องมีการประเมินผลด้วยการสอบข้อเขียนด้วย จึงได้เริ่มมีการพัฒนาข้อสอบเป็นลักษณะการสอบโดยวิเคราะห์ศิลปะ ประวัติศิลปะขึ้น การพัฒนาข้อสอบเป็นไปอย่างช้า เพราะครูยังสับสนต่อการเปลี่ยนแปลง และไม่เห็นด้วยกับการนำวิชาประวัติศิลปะมาบรรจุในหลักสูตร ตลอดจนการสอบข้อเขียนที่ต้องพิมพ์เป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ ที่มีภาพสีพร้อมคำถาม

การสอบไล่วิชาศิลปะมีการโต้แย้งกันมาก เช่น ค่าใช้จ่ายในการผลิตข้อสอบเล่มเล็กที่เต็มไปด้วยภาพสี ครูต้องไปเยี่ยมโรงเรียนอื่นเพื่อการประเมินผลร่วมกัน การเน้นความเป็นหนึ่งของแต่ละสาขาวิชาในทัศนศิลป์ ซึ่งแต่ละสาขามีส่วนที่เหมือนกันก็มาก ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า การพัฒนาการสอบไล่ของวิชาศิลปะในระยะยาวต่อไป จะมีค่ามากขึ้น และกำลังถึงจุดที่มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาศิลปะแล้ว เหตุผลที่การพัฒนาดังกล่าว จะประสบความสำเร็จ ก็คือการร่วมกันเป็นเจ้าของการสอบไล่ระหว่างคนออกข้อสอบและครูผู้สอน ข้อสอบผลิตโดยครูและอภิปรายวัดผลโดยครู แต่ประเมินโดยสาธารณะ ผู้ผลิตข้อสอบจึงถูกบีบให้มีความคิดเปิดกว้างพร้อมรับคำวิจารณ์ จึงต้องมีการออกข้อสอบที่ชัดเจนขึ้น

Donald (1994) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของครูศิลปะที่ต้องเน้นเรื่องการประเมินผลที่เชื่อถือได้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตร วิธีการสอน ตลอดจนการวัดผลการเรียนของนักเรียนที่เหมาะสม ซึ่งได้อ้างถึงแนวความคิดของนักวิชาการหลายท่าน เช่น Stake ได้ให้ความเห็นว่าครูศิลปะคิดว่าศิลปะ คือ เรื่องของความสวยงาม จึงตัดสินจากผลงานเป็นหลัก แต่ครูแต่ละคนมีรสนิยมที่แตกต่างกัน เมื่อให้คะแนนจากความนึกคิดส่วนตัว จึงอาจไม่ถูกต้อง และ Day ให้ข้อสังเกตว่า ครูศิลปะจำนวนมากให้คะแนนนักเรียน โดยตัดสินใจจากความรู้สึกนึกคิดของตนเองที่มีต่อผลงานนักเรียน การวัดผลต้องมีการวางมาตรฐาน ไม่ว่าจะใช้รูปแบบในการวัดผลอย่างไร ดังนั้น วิธีการที่สมดุล

(Balanced Approach) ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จะต้องตั้งเกณฑ์โดยเฉพาะ ซึ่งประกอบด้วยผลการประเมินผล 4 ด้าน คือ

1. ประเมินด้านความรู้ (Evaluation of Cognitive Learnings) เป็นการวัดด้านเนื้อหาวิชา เป็นการวัดความจำ การคิดวิเคราะห์ โดยวิธีสอบข้อเขียน เช่น ปรนัย อัตนัย เต็มคำในช่องว่าง หรือการทำแบบฝึกหัด

2. ประเมินด้านเจตคติ (Evaluation of Affective Learnings) เป็นการวัดด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ ทศนคติ และคุณค่า โดยจะแสดงออกในเรื่องคุณภาพของงานหรือการให้คำตอบแบบคิดวิเคราะห์

3. ประเมินผลด้านทักษะ (Evaluation of Psychomotor Learnings) เป็นการวัดด้านการเตรียมและใช้เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ โดยสังเกตกระบวนการในการปฏิบัติงาน

4. ประเมินผลด้านพฤติกรรม (Evaluation within the Behavioral Dimension) เป็นการวัดด้านพฤติกรรมในการทำงาน ระเบียบวินัย การเข้าชั้นเรียน การร่วมมือในการทำงาน ความตั้งใจ ตลอดจนการให้ความสำคัญในการทำงาน

ผู้เขียนได้สรุปไว้ว่า การประเมินผลด้วยวิธีที่สมดุล ซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์ทั้ง 4 ดังกล่าวนี้ เป็นวิธีการวัดผลที่น่าเชื่อถือ ถูกต้องมีเหตุผล และอธิบายได้ อีกทั้งยังเป็นข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสอนว่า เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

Sandra and Louis (1994) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาสมัยใหม่ ซึ่งผู้เขียนได้แต่งเรื่องนี้ขึ้นมาจากงานวิจัย โดยมีตัวละครคือ Doria Smith เป็นครูศิลปะในโรงเรียนขนาดใหญ่ในเมือง เธอเป็นคนขยัน อุทิศตนเพื่องานพัฒนาตนเอง เข้าร่วมประชุมระดับรัฐและประเทศ อ่านวารสารศิลปะเป็นประจำ เธอได้แก้ไขหลักสูตรศิลปะ โดยใส่เนื้อหามากมาย เพื่อมั่นใจว่านักเรียนของเธอมีโอกาสที่จะเรียนรู้ศิลปะจากทั่วโลก แต่แล้วเธอไม่ได้มีความสุขกับงาน สาเหตุเพราะการทำงานมากเกินไป เธอเตรียมการสอนศิลปะที่ต้องครอบคลุมเนื้อหาทุกด้าน นอกจากนี้เธอยังบริการงานด้านอื่น ๆ อีก เช่น จัดแสดงภาพวาด เซรามิค ประกวตโปสเตอร์ ทั้งหมดนี้อยู่-ภายใต้งบประมาณที่น้อยมาก เธอตกเป็นเหยื่อของนิทานยอดหญิงที่ผู้หญิงคนหนึ่งสามารถทำอะไรได้ทุก ๆ อย่าง ซึ่งเป็นเรื่องเหลือเชื่อ ผู้หญิงหลายคนอยากเป็นเช่นนั้นแต่มันเป็นไปได้ แต่เนื่องจาก



แต่มันเป็นไปได้ แต่เนื่องจากวิชาศิลปะเป็นวิชาที่มีเนื้อหากว้างและยุ่งยากมาก จึงเป็นไปได้ที่จะใส่เนื้อหาทั้งหมดในการสอน แต่ควรจะดูว่า สอนอะไร สอนอย่างไร จาก ทฤษฎีพื้นฐานที่มีผลต่อเนื้อหาหลักสูตรและวิธีสอน มากำหนดเป็นแนวทางการสอนศิลปศึกษาสมัยใหม่ขึ้น เพื่อช่วยในการพิจารณาโยบาย พัฒนา ปรับปรุงหลักสูตรการสอน ซึ่งมีทั้งหมด 15 แนวทางดังนี้

1. ศิลปศึกษาแนวใหม่ให้ความมั่นใจได้ว่าศิลปะสามารถทำให้คนทุกวัยมีชีวิตสดใส
2. ศิลปศึกษาแนวใหม่ ปรากฏอยู่ทุกสถานที่
3. ศิลปศึกษาแนวใหม่ สนับสนุนศิลปะว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการศึกษาสายสามัญ
4. ศิลปศึกษาแนวใหม่ ยอมรับว่าคุณค่าของศิลปะมาจากวัฒนธรรมทั้งหมดของโลก
5. ศิลปศึกษาแนวใหม่ ยอมรับว่างานศิลปะให้คุณค่าในหลาย ๆ ทาง และเข้าใจได้หลายแง่มุม
6. ศิลปศึกษาแนวใหม่ ยอมรับว่ามีความแตกต่างในความสามารถของนักเรียน
7. ศิลปศึกษาแนวใหม่ ส่งเสริมความเสมอภาคไม่ว่าเพศหญิงหรือชาย
8. ศิลปศึกษาแนวใหม่ จะรวมถึงการมอง คิด อ่าน พูด เขียนที่เกี่ยวกับศิลปะ
9. ศิลปศึกษาแนวใหม่ จะศึกษาวิเคราะห์สื่อทางเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ กราฟฟิก วีดีโอ
10. ศิลปศึกษาแนวใหม่ ให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
11. ศิลปศึกษาแนวใหม่ ให้ความสำคัญเกี่ยวกับสังคม
12. ศิลปศึกษาแนวใหม่ เกิดจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม
13. ศิลปศึกษาแนวใหม่ เป็นวิวัฒนาการที่มีการวางแผนอย่างละเอียดถี่ถ้วน
14. ศิลปศึกษาแนวใหม่ ทำให้เกิดความสดสวยงดงาม โดยการทำงานร่วมกัน และเป็นมิตรกับคนทุกอาชีพ
15. ศิลปศึกษาแนวใหม่ เป็นยุทธวิธีที่เหมาะสมสามารถปฏิบัติได้ ประเมินผลนักเรียนและประเมินผลโครงการได้

Doria Smith ต้องการปฏิบัติตามทุกข้อ แต่มันเป็นไปได้ เธอต้องเลือกว่าข้อใดควรเน้นหรือนำไปใช้ เธอจะไม่ทำมันทั้งหมดในเวลานี้ เธอเลิกล้มความเป็นครูยอดมนุษย์ และหันมาอยู่ในโลกของความเป็นจริง โดยทำแต่บางส่วนให้ดีที่สุด